

**Metodika k Dejepisnej čítanke
– pátrame po minulosti Rómov**

Metodika k Dejepisnej čítanke – pátrame po minulosti Rómov

Zostavovateľ: PhDr. Jozef Facuna, PhD.

Autorka textov: Mgr. Eva Gašparová

Recenzenti: Ing. Mgr. Gabriela Radičová, prof. PhDr. René Lužica, ArtD.

Jazyková korektúra v slovenskom jazyku: Mgr. Božena Mizerová

Grafický dizajn a obálka: Juraj Ulický

Vydal: Národný inštitút vzdelávania a mládeže, Pracovisko Pluhová 8, Bratislava

Tlač: Centrum polygrafických služieb MV SR, p. o. - **Počet strán:** 50 - **Náklad:** 500

ISBN 978-80-565-1573-0 **EAN** 9788056515730

Metodika k Dejepisnej čítanke – pátrame po minulosti Rómov je výstupom preddefinovaného projektu „Inovatívne vzdelávanie učiteľov s cieľom zvýšiť ich interkultúrne kompetencie vo vzdelávacom procese rómskych žiakov“, ktorý je financovaný z Nórskeho grantov a zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky.

Autorské práva sú vyhradené a vykonáva ich vydavateľ. Akékoľvek rozmnožovanie časti alebo celku diela akýmkoľvek spôsobom v slovenskom, ale aj v inom jazyku bez písomného súhlasu vydavateľa je zakázané.

© Národný inštitút vzdelávania a mládeže Bratislava, 2023

Working together for a green, competitive and inclusive Europe
Working together for an inclusive Europe

Spolu s Rómami dosiahneme viac – Together with Roma, we will achieve more – Jekhetane le Romenca buter keraha

www.norwaygrants.sk

Poďakovanie za podporu:

Projekt s názvom „Inovatívne vzdelávanie učiteľov s cieľom zvýšiť ich interkultúrne kompetencie vo vzdelávacom procese rómskych žiakov“ získal grant z Nórska prostredníctvom Nórskeho grantov v sume 1 326 000 €. Projekt bol spolufinancovaný v sume 234 000 € zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky. Cieľom projektu je systémová podpora zavedenia vyučovania rómskeho jazyka a literatúry, rómskej kultúry a rómskej histórie na všetkých stupňoch vzdelávania v rámci školských vzdelávacích programov škôl so žiakmi z rómskych komunít, podpora interkultúrneho vzdelávania, demokratického a inkluzívneho školského prostredia.

Thanks for the support:

The project entitled „Innovative Training of Teachers to Increase Intercultural Competences of Teachers in the Educational Process of Roma Pupils“ was awarded from Norway through the Norway Grants in the amount of 1 326 000 €. The project was co-financed in the amount of 234 000 € from the state budget of the Slovak Republic. The aim of the project is to systematically support the introduction of the teaching of Romani language and literature, Roma culture and history at all levels of education within the school curricula of schools with pupils from Roma communities, to promote intercultural education, democratic and inclusive school environments.

Metodika k Dejepisnej čítanke – pátrame po minulosti Rómov

OBSAH

Úvod.....	5
I. Najstaršie zmienky o Rómoch v legendách a historických prameňoch.....	6
II. Ako žili Rómovia v Uhorsku.....	10
III. Ako opisujú Rómovia svoj život.....	15
IV. Rómovia v 20. storočí.....	18
V. Rómovia – rovnoprávni občania Európy?.....	21
Metodický list č. 1	25
Metodický list č. 2	27
Metodický list č. 3	30
Metodický list č. 4	32
Metodický list č. 5	35
Metodický list č. 6	36
Metodický list č. 7	40
Metodický list č. 8	42
Metodický list č. 9	44
Metodický list č. 10	47

ÚVOD

Metodika k Dejepisnej čítanke – pátrame po minulosti Rómov (ďalej len Metodika) vznikla v rámci projektu Inovatívne vzdelávanie učiteľov s cieľom zvýšiť ich interkultúrne kompetencie vo vzdelávacom procese rómskych žiakov, ktorý bol financovaný z nórskeho grantu a zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky. Metodika je určená pre učiteľov týchto predmetov: rómske reálie, dejepis, občianska náuka, etická výchova, náboženská výchova, výtvarná výchova a hudobná výchova.

Niektoré historické pramene, svedectvá ľudí v minulosti, legendy obsiahnuté v textoch učebnice *Dejepisná čítanka – Pátrame po minulosti Rómov* majú výpovednú hodnotu o postavení Rómov, o ich spôsobe života a obživy, o vzťahoch medzi Rómami a inými národmi v jednotlivých historických obdobiach života Rómov. Učebnica obsahuje aj texty, ktoré sa viažu na tradičné kultúrne hodnoty Rómov (rómsstvo) – rómsku kultúru, tradície, mentalitu, ale i dodržiavanie určitých nepísaných zákonov, ako je úcta k starším, pohostinnosť, poskytnutie pomoci, súdržnosť medzi Rómami, slušnosť, spôsob vystupovania a správania sa na verejnosti a podobne.

Metodika je doplnkovým učebným textom k učebnici *Dejepisná čítanka – Pátrame po minulosti Rómov*. Jej zámerom je poskytnúť učiteľom námety na konkrétnu prácu so žiakmi s historickými prameňmi – textami obsiahnutými v učebnici *Dejepisná čítanka – Pátrame po minulosti Rómov*. Metodika obsahuje metodické listy, v ktorých sú rozpracované konkrétne námety, návrhy, ako pracovať s jednotlivými témami v rámci piatich tematických okruhov. V niektorých metodických listoch sú rozpracované dve témy, ktoré vypovedajú o živote Rómov v rovnakom historickom období alebo o rómskej kultúre.

Metodické listy s konkrétnou štruktúrou vyučovacej hodiny, metódami práce, didaktickými postupmi, konkrétnymi aktivitami, úlohami na upevnenie získaných poznatkov, kompetenciami, ktoré by mal žiak nadobudnúť v rámci preberaných tém, môže učiteľ využiť priamo v praxi, alebo ich môže modifikovať. Pri každej rozpracovanej téme je uvedené rozširujúce učivo alebo odkazy na internetové zdroje, ktoré môže učiteľ použiť na vyhľadávanie rozširujúceho učiva, prípadne môže nájsť iné vhodné internetové zdroje. Metodika je koncipovaná tak, že k témam v rámci tematického celku sú konkrétne návrhy na prácu s historickým prameňom, odkaz na internetový zdroj pre rozširujúce učivo alebo odkaz na Metodický list, kde je téma podrobne rozpracovaná.

Veríme, že vás Metodika zaujme a pomôže hlavne začínajúcim učiteľom pracovať s *Dejepisnou čítankou – Pátrame po minulosti Rómov* tak, aby sa žiakom zrozumiteľnou formou sprostredkovali informácie z historických prameňov o histórii Rómov, ich postavení a spôsobe života, obživy, zvykoch a osobitej kultúre. V Metodike, podobne ako v čítanke, sa stretávate s dvomi pomenovaniami, a to s Cigánmi, ktoré je historickým pomenovaním – etnonymom Rómov v niektorých európskych jazykoch, napríklad v slovenskom, českom, maďarskom, nemeckom, talianskom a iných jazykoch. Druhým je pomenovanie Rómovia. Je súčasným oficiálnym pomenovaním – autonymom, ktoré bolo v Slovenskej republike prijaté v roku 1991, keď boli Rómovia oficiálne uznaní ako národnostná menšina.

I. Najstaršie zmienky o Rómoch v legendách a historických prameňoch

V tomto tematickom celku sú uvádzané legendy o spôsobe života Rómov v minulosti. Každá legenda je historickým prameňom, ktorý pojednáva o existencii Rómov, ich postavení a spôsobe života a obživy v danom historickom období. Pri väčšine textov sú otázky na porozumenie textu. Úlohou učiteľa je posúdiť obsah legendy, či obsahuje historický aspekt spôsobu života Rómov v krajinách, ktorými Rómovia prechádzali od odchodu z Indie, alebo sa sústrediť len na spôsob života Rómov v minulosti – spôsob obživy, tradičné kultúrne hodnoty Rómov.

1. Téma: *Elegantní hráči na lutnu, ktorí sú „čierni ako noc“*

Legenda má informatívny charakter, opisuje skupinu Rómov – Luriov. Luriovia boli častým námotom perzských básnikov, ktorí ich opisovali ako elegantných hráčov na flautu, ktorí sú „čierni ako noc“. Živili sa hudbou – hrou na flautu.

Metodický postup práce

Oboznámenie žiakov s témou hodiny.

- ♦ Práca s textom, úroveň pochopenia textu zisťuje učiteľ pomocou otázok.
- ♦ Žiaci čítajú text po jednom nahlas a značia si výrazy, ktorým nerozumeli.
- ♦ Učiteľ vysvetlí žiakom nové slová vyskytujúce sa v legende.

Žiaci po prečítaní legendy vyhľadajú a napíšu správne odpovede na otázky.

- ♦ Ako sa volal arabský historik, ktorý napísal historický prameň?
- ♦ Ako sa volá kniha, v ktorej sa opisuje historická legenda z obdobia vlády perzského šacha Bahrama Gura?
- ♦ V ktorom roku žil perzský šach Bahram Gur?
- ♦ Prečo perzský šach vyslal poslov k indickému Maharádžovi Šankalovi, aby mu poslal desaťtisíc mužov a žien, ktorí vedia hrať na lutny?
- ♦ Ako pomenoval ľud Perzie ľudí z Indie?
- ♦ Ako sa správal šach Bahram Gur k Luriom – ľuďom z Indie?
- ♦ Prečo sa na nich nahneval a čo urobil?

2. – 3. Téma: *Zo starého listu, Ako egyptskí akrobati ohromili obyvateľov Konštantínopola*

List kedysi napísal konštantínopolský patriarcha Gregor II. z Cypru v rokoch 1283 – 1289. Poslal ho vysokému hodnostárovi ríše. List je istým dôkazom prítomnosti Rómov v Byzantskej ríši. Súčasne tento list je najstaršou spomienkou o zdaňovaní Egyptanov a Athinganov.

V druhom texte sa píše o skupine egyptských akrobatov, ktorí sa objavili v Konštantínopole za vlády Andronika II. (1282 – 1328). Historici sa domnievajú, že títo akrobati boli Rómovia, pretože o nich píše aj arabský historik Al Umar, nazýva ich Lurie (Núrí). Dodnes sa v arabských krajinách Rómovia nazývajú Núrí.

Navrhujeme spojiť obe témy do jednej vyučovacej hodiny. Ďalej po prečítaní textov rozšíriť učivo o živote Rómov v Byzantskej ríši.

Teoretické doplnenie

Prvú písomnú zmienku o prítomnosti Rómov v Byzancii možno nájsť v gruzínskom hagiografickom texte napísanom v kláštore v Iberone na hore Athos okolo roku 1068. V texte sa môžeme dočítať, že cisára Konštantína Monomacha sídliaceho v Carihrade sužovala divoká zver. Preto si na pomoc povolal Samaritánov, potomkov Šimona Mága, prezývaných tiež Adsinkani, ktorí zver pomocou začarovaných kusov mäsa usmrtili. Pomenovanie Adsinkani je gruzínskym prepisom gréckeho Atsínghanoi alebo Atzínghanoi, čo je označenie pre Cigánov, ktoré sa používalo v Grécku.

Rómovia tvorili v Byzancii utlačovanú kastu, čo bolo čiastočne spôsobené tým, že v kresťanskej ríši boli považovaní za moslimov a neskôr, keď územie ovládli Osmani, zase za kresťanov. Niektorí boli zamieňaní s členmi heretickej sekty *athinganoi* (odtiaľ neskoršie názvy ako Cigán, Zigeuner, Tsigane atď.). Vzhľadom na svoje spoločenské postavenie mali zakázaný vstup do kostola, nesmeli uzatvárať manželstvo s bielymi a mohli vykonávať len niektoré zamestnania.

Otázky:

1. Kde môžeme nájsť prvú zmienku o prítomnosti Rómov v Byzantskej ríši?
2. Prečo si cisár Konštantín Monomachos zavolať na pomoc Samaritánov – Adsinkanov?
3. Odkiaľ pochádza pomenovanie Adsinkani?
4. Opíšte život Rómov v Byzantskej ríši.

Do slovníčka:

elegantný – pôvabný, pekný, vkusný, jemný

šach – titul panovníkov v Perzii, islamských krajinách a v Indii

Bude vás zaujímať

- informácia z daného obdobia.

4. Téma: O dvoch bratoch

Téma je zameraná na tradičné rómske hodnoty a je podrobne rozpracovaná v **Metodickom liste č. 1**

5. Téma: legenda – Ako vznikol svet

Je to stará rómska legenda, ktorú si rozprávali rómski Kalderaši. Meno dalo Kalderašom ich pôvodné povolanie kotlárstvo. Z rodu kalderašov pochádza mnoho významných rómskych osobností: spisovateľ Mateo Maximoff (1917 – 1999) žil vo Francúzsku, Katarina Taikonová, spisovateľka a jej sestra Roza Taikonová, výtvarníčka a najznámejšia rómska šperkárka zo Švédska, básnik, politik a výtvarník Dragan Jevremovič, spisovatelia, folkloristi a vedci z rodu Demeter z Ruska, spisovateľ a zberateľ rómskeho folklóru z Argentíny Lolja Bernal, spisovateľ a politik z Kanady Ronald Lee, poetka Luminitsa Cioba z Rumunska a ďalšie.

Metodický postup práce

Oboznámenie žiakov s témou hodiny.

- ♦ Práca s textom: žiaci čítajú text – legendu po jednom nahlas a značia si výrazy, ktorým nerozumeli. Obdobne prečítajú biblickú legendu o babylonskej veži a po prečítaní obidvoch legend učiteľ zadá otázky.

Otázky

1. Prečo Boh ľuďom pomiatol jazyky?
2. Vysvetlite slovné spojenie: „*To nestojí ani za päťák alebo za groš!*“
3. Porovnajete príbeh Kalderašov s príbehom o babylonskej veži.

Rozširujúce učivo, druhý text – *Biblická legenda o babylonskej veži*

1. Po celej zemi bol jeden jazyk a jeden dialekt.
2. Keď sa sťahovali z východu, našli planinu v zemi Shinar a usadili sa tam.
3. A navzájom si povedali: „*Vyrobme tehly a spálme ich ohňom.*“ A namiesto tehál mali tehly a namiesto vápna hlinenú smolu.
4. A oni odpovedali: Postavme si mesto a vežu, ktorej výška siaha až do neba, a urobme si meno, aby sme neboli rozptýlení po tvári celej zeme.
5. A Pán zostúpil, aby videl mesto a vežu, ktorú stavali ľudskí synovia.
6. A Pán povedal: Hľa, je tu jeden ľud a všetci majú jeden jazyk; a to je to, čo začali robiť, a nebudú zaostávať za tým, čo sa rozhodli urobiť.
7. Podme tam a popletieme si ich jazyk, aby jeden nerozumel reči druhého.
8. A Pán ich odtiaľ rozptýlil po celej zemi; a prestali stavať mesto [a vežu].
9. Preto bolo dané jeho meno Babylon, pretože tam Pán zmiatol jazyk celej zeme a odtiaľ ich Pán rozptýlil po celej zemi.

6. Téma: *legenda – „Zrkadlo Rómov“*

Návrh na prácu s textom je podrobne rozpracovaný v **Metodickom liste č. 2**

7. Téma: *legenda – Prečo si Rómovia nezobrali ani kúsok Zeme?*

Starú rómsku legendu prerozprával hudobník a spisovateľ Ján Rusenko, rodák z Prahy. Legenda vyzdvihuje spojitosť Rómov s prírodou, keďže dlhé obdobie v minulosti žili kočovným spôsobom života. Ján Rusenko založil a viedol folklórny súbor Perumos, ktorý účinkoval aj v dvoch televíznych rozprávkach a koncertoval v mnohých krajinách západnej Európy.

Metodický postup práce

Oboznámenie žiakov s témou hodiny.

Práca s textom, žiaci čítajú samostatne potichu starú rómsku legendu *Prečo si Rómovia nezobrali ani kúsok Zeme?* Po prečítaní legendy vyhľadávajú odpovede na otázky.

Otázky

1. Ktoré dary dostali deti od svojho otca Slnko?
2. Ktoré vlastnosti malá druhá žena otca Slnko Parňi Gadži?
3. Čo chcela od otca Slnko?
4. Čo sa stalo, keď ho opustila?
5. Aké boli deti Parňi Gadži, keď žili s Rómami na Zemi.
6. Prečo si Rómovia nechceli zobrať ani kúsok Zeme?
7. Čím to zdôvodnili?

Teoretické doplnenie

Názov legenda pochádza z latinského slova a znamená to, čo sa má prečítať. Legenda ako

žáner vznikla v období stredoveku. Patrila medzi reprezentačné žánre, v danej dobe sa čítali tak, ako sa dnes čítajú napr. romány a novely. Jedná sa o epický žáner väčšinou s náboženskou tematikou. Viera v posmrtný život je ďalší dôležitý prvok v legendách. Nachádzali sa v nej zázračné a fantastické motívy a prvky. Práve zázračné a nereálne motívy v nej majú dôležité miesto, výraznou mierou zasahujú do príbehu.

8. Téma: legenda – Ako Pán Boh Róma piekol

Táto stará legenda pravdepodobne pochádza z dnešného územia severného Grécka. Preložila ju pre potreby filmového cyklu „*Deti vetra*“ Milena Hübschmannová, česká indologička a zakladateľka českej i československej romistiky.

Metodický postup práce

Oboznámenie žiakov s témou hodiny.

- ♦ Práca s textom, úroveň pochopenia textu zisťuje učiteľ pomocou otázok.
- ♦ Žiaci čítajú text samostatne potichu a značia si výrazy, ktorým nerozumeli.
- ♦ Učiteľ vysvetlí žiakom nové slová vyskytujúce sa v legende.

Otázky

1. Ako piekol Boh človeka?
2. Aký bol prvý človek, ktorého Boh upiekol?
3. Aký bol druhý človek, ktorého Boh upiekol?
4. Aký bol tretí človek, ktorého Boh upiekol?

Rozširujúce učivo – život a dielo Mileny Hübschmannovej

Doc. PhDr. Milena Hübschmannová, CSc. (10. júna 1933 Praha – 8. septembra 2005 Kameeldrift, Juhoafrická republika) bola priekopníčka a zakladateľka slovenskej romistiky. Vďaka svojim hlbokým znalostiam rómčiny, rómskej kultúry a Rómov bola často mylne považovaná za Rómku. Vyštudovala hindčínu, urdčínu a bengálčínu na Karlovej univerzite v Prahe. Pracovala na Karlovej univerzite, v literárnej redakcii Československého rozhlasu, v Orientálnom ústave, a v Ústave pre filozofiu a sociológiu ČSAV. V šesťdesiatych rokoch žila pol roka v rómskej osade na Slovensku. V období normalizácie bola bez stáleho zamestnania a nesmela publikovať. Na prelome šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov sa angažovala vo Zväze Cigánov – Rómov, za čo bola v období normalizácie perzekvovaná. V roku 1976 sa jej zásluhou začala na Štátnej jazykovej škole v Prahe vyučovať rómčina.

Milena Hübschmannová bola tiež zakladateľkou časopisu *Romano* Džaniben, spoluautorkou Rómsko-českého a česko-rómskeho slovníka. Napísala niekoľko kníh a mnoho článkov o Rómoch. V roku 1991 presadila otvorenie odboru romistiky na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity, kde viedla študentov rómčiny až do svojej tragickej smrti pri autonehode v meste Kameeldrift v Juhoafrickej republike. Je po nej tiež pomenovaná Literárna cena Mileny Hübschmannovej udeľovaná od roku 2006 rómsky píšucim spisovateľom za poéziu a prózu. V tom istom roku o nej vznikla kniha *Milena Hübschmannová v spomienkach*.

9. Téma: O čom nás informujú očití svedkovia?

Návrh na prácu s textom je podrobne rozpracovaný v Metodickom liste č. 3

10. Téma: *O cechoch v Istanbule*

Cestovateľ Evlia Celebi mal možnosť okolo roku 1668 prečítať si zoznam cechov – organizácií remeselníkov jedného remesla – a našiel v nich zaujímavé informácie o Cigánoch. Emília Horváthová v úryvku z jej knihy *Cigáni na Slovensku*, ktorú napísala v roku 1964, informuje o obchode s koňmi v Európe.

Metodický postup práce

Oboznámenie žiakov s témou hodiny.

- ♦ Práca s textom, úroveň pochopenia textu zisťuje učiteľ pomocou otázok.
- ♦ Žiaci čítajú text po jednom nahlas a značia si výrazy, ktorým nerozumeli.
- ♦ Učiteľ vysvetlí žiakom nové slová vyskytujúce sa v texte.

Otázky

1. Akú zmienku o Cigánoch našiel cestovateľ Evlia Celebi?
2. V ktorom roku a kde sa prvý raz spomínajú kone u Cigánov?
3. Ktorí Cigáni obchodovali s koňmi?
4. Ako žili priekupníci s koňmi?
5. Akými zamestnaniami sa zaoberali Cigáni podľa daňového súpisu z rokov 1522 – 1523?
6. Ktoré z uvedených zamestnaní pretrvali dodnes?

Ďalší zdroj pre rozširujúce učivo

Irena Adamová: *Antológia rómskych remesiel*, ŠPÚ, 2007

11. Téma: *O princovi Štefanovi Razvanovi*

Prípady, keď Rómovia dosiahli dobré spoločenské postavenie, sú v dunajských kniežatstvách skôr výnimkou ako pravidlom.

Žiaci si prečítajú príbeh o Štefanovi Razvanovi a po prečítaní sa pokúsia príbeh prerozprávať.

II. Ako žili Rómovia v Uhorsku

V tomto tematickom celku sú uvádzané historické pramene, ktoré vypovedajú o živote Rómov v Uhorsku, o remeslách, ktoré Rómovia vykonávali, o snahe osvietenských panovníkov Márie Terézie a jej syna Jozefa II., ktorí chceli rôznymi nariadeniami prinútiť Rómov, aby sa usadili a prispôbili väčšinovému obyvateľstvu.

12. Téma: *O čom rozprávajú staré listiny*

Návrh na prácu s textom je podrobne rozpracovaný v **Metodickom liste č. 4**

13. Téma: *Prvá správa*

Správa pojednáva obdobie príchodu Rómov na Slovensko. Prvá správa o ich pobyte na Slovensku je z roku 1322. Spišskonovoveský richtár Ján Kunch pri opise majerov vtedy uviedol, že v okolitých lesoch patriacich rodine Mariássyovcov sa potulujú Cigáni. V roku 1377 a 1381 sa spomínali aj v Zemplínskej stolici. Zdroj: Horváthová, Emília. 1964. *Cigáni na Slovensku: Historicko-etnografický náčrt*. Bratislava: SAV, 1964. 396 s.

Teoretické doplnenie

Za najstaršie doklady o prítomnosti Rómov v českých krajinách sa pokladá Dalimilova kronika napísaná začiatkom 14. storočia, v ktorej sa uvádza, že v roku 1242 prišla do českého kráľovstva skupina asi 500 ľudí; podľa toho, že „*když prosili o chléb, říkali Kartas bog*“ ich nazývali Kartasovia. Niektorí starší bádatelia sa domnievali, že slovo „*bog*“ je odvodené od rómskeho bokh = hlad, a teda že išlo o Rómov. Ďalší údaj je z roku 1399, kedy sa v Popravčej knihe pánov z Rožmberka spomína „*Cikán černý, Ondřejov pacholek*“. Aj podľa Starých letopisov českých, ktoré vydával František Palacký, sa v zmienke k roku 1416 uvádza, že „*také toho léta vláčili se Cikáni po české zemi a lidi mámili*“. Zdroj: Nečas, Ctibor. 2008. Historický kalendář. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Rómovia prichádzali do Európy v skupinách. Jedna z takýchto skupín prechádzala v 15. storočí územím Slovenska. Na jej čele stál „*král*“ Sindel a „*vojvodovia*“ Panuel, Michal a Ondrej. V roku 1417 sa táto vyše tristočlenná skupina vydala z Budína do Košíc, odtiaľ cez Levice južným Slovenskom do Bratislavy, kde sa rozdelila na niekoľko častí, ktoré potom pokračovali ďalej na západ. Skupina „*vojvodu*“ Panuela prešla v uvedenom roku cez české krajiny a pokračovala na sever do nemeckých miest. Z týchto stručných správ sa nedozvedáme takmer nič o ich počte, spôsobe obživy alebo o tom, ako dlho sa v danej oblasti zdržali a kam odišli. Sú to však najstaršie správy o Rómoch na našom území. Zdroj: Horváthová, Emília. 1964. Cigáni na Slovensku: Historicko-etnografický náčrt. Bratislava: SAV, 1964. 396 s.

Metodický postup práce

Žiaci prečítajú text – *Prvé správy* samostatne potichu. Potom s prečítajú teoretické doplnenie O príchode Rómov do českého kráľovstva. Po prečítaní textov žiaci vyhľadávajú odpovede na otázky:

1. Z ktorého roku je prvá správa o pobyte Rómov na Slovensku?
2. Ktoré doklady sa považujú za najstaršie zmienky o prítomnosti Rómov v českých krajinách?
3. Ako prichádzali Rómovia do Európy?
4. Opíšte skupinu Rómov, ktorá v 15. storočí prechádzala územím Slovenska.

14. Téma: Nepremyslená unáhlenosť

Vypracujte podľa danej štruktúry **Metodický list č. 5**.

15. Téma: O prirodzených schopnostiach a zručnostiach Cigánov

Žiaci prečítajú text, ktorého autor je Samuel Augustini ab Hortis. Po prečítaní textu žiaci vyhľadávajú odpoveď na otázku – **Prečo výrobky rómskych kováčov boli niekedy nekvalitné?**

Potom si žiaci prečítajú text a vyhľadávajú odpovede na otázky.

Otázky

1. Kde sa narodil a kde študoval Samuel Augustini ab Hortis?
2. Kde pôsobil ako učiteľ a kde pôsobil ako evanjelický farár?
3. Ktorú významnú prácu napísal?

16. Téma: Objav Štefana Váliho

Jazykovedci celé stáročia hľadali, odkiaľ jazyk a jeho nositelia – Rómovia, pochádzajú. Jedným z prvých, kto našiel odpoveď, bol kalvínsky kňaz Štefan Váli.

Metodický postup práce

Oboznámenie žiakov s témou hodiny.

- ♦ Práca s textom, úroveň pochopenia textu zisťuje učiteľ pomocou otázok.
- ♦ Žiaci čítajú text samostatne potichu a značia si výrazy, ktorým nerozumeli.
- ♦ Učiteľ vysvetlí žiakom nové slová vyskytujúce sa v texte.

Otázky

1. Kto bol Štefan Váli?
2. Kde študoval?
3. S kým sa spriatelil počas štúdia?
4. Prečo si zapísal 1000 slov z jazyka, ktorým rozprávali študenti z ostrova Malabar?
5. K akému zisteniu prispel objav Štefana Váliho?

Teoretické doplnenie

K odhaleniu pôvodu Rómov prispelo zistenie kalvínskeho kňaza Štefana Váliho z okolia Komárna, ktorý študoval v 2. polovici 18. storočia v holandskom meste Leiden. Tam sa zoznámil s tromi indickými študentmi. Pretože ich jazyk mu nápadne pripomínal jazyk Rómov z okolia jeho rodiska, zapísal si od nich tisíc slov aj s ich významom. Keď sa vrátil domov a prečítal indické slová miestnym Rómom, títo mu väčšinu z nich vedeli správne preložiť. Správa o tejto udalosti z roku 1763 podnietila mnohých jazykovedcov, ktorí na základe rozboru rómskeho jazyka a jeho porovnania s vývojom indických jazykov zistili, že predkovia Rómov pochádzajú z Indie. Domnievajú sa, že pôvodne patrili ku skupine Dómov, príslušníci ktorej žili v indickom štáte Bihár, neskôr najmä v severovýchodnom Pandžábe a Rádžastáne. Pre úplnosť treba uviesť domnienku niektorých bádateľov, že predkovia Rómov patrili k indickej skupine Gadulia Lohar, ktorá dodnes žije kočovným spôsobom v oblasti indických štátov Rádžastán a Gudžarát. Predstavitelia európskych Rómov by zase radi videli svojich bezprostredných predkov v spoločenstve Bandžarov, ktorí boli taktiež pôvodne kočovníkmi, živili sa najmä obchodom s dobytkom a dnes žijú v Indii v mnohých štátoch, najviac v Rádžastáne a Pandžábe. Zdroj: Arne Mann, *Rómsky dejepis*. Bratislava: Kalligram, 2001.

17. Téma: *O čo sa snažili osvietení panovníci*

Návrh na prácu s textom je rozpracovaný v **Metodickom liste č. 10**

18. Téma: *O remesle, v ktorom Rómovia odjakživa vynikali*

Návrh na prácu s textom je rozpracovaný v **Metodickom liste č. 3**

19. – 20. Téma: *O hudobnom nadaní Cigánov, Legendárny primáš Jožko Piťo*

Návrh na prácu s textom je podrobne rozpracovaný v **Metodickom liste č. 6**

21. Téma: *Ako vyzerali obydlia Rómov*

Návrh na prácu s textom je podrobne rozpracovaný v **Metodickom liste č. 7**

22. Téma: *Cesta životom v cigánskom voze*

Kočovanie je neoddeliteľnou súčasťou rómskej histórie a takmer vždy prebiehalo pod tlakom

vonkajších okolností, takmer vždy bolo pre väčšinu Rómov hľadanie miesta, odkiaľ by ich nikto nevyhnal.

Metodický postup práce

Oboznámenie žiakov s témou hodiny.

- ♦ Práca s textom, úroveň pochopenia textu zisťuje učiteľ pomocou otázok.
- ♦ Žiaci čítajú text nahlas, pri čítaní sa striedajú a značia si výrazy, ktorým nerozumeli.
- ♦ Učiteľ vysvetlí žiakom nové slová vyskytujúce sa v texte.

Otázky

1. Vysvetlite myšlienku „nemáme byť hladní k druhým“.
2. Opíšte voz, v ktorom žila Karolína.
3. Aký je rozdiel medzi dobrovoľným a nedobrovoľným pohybom?
4. Pokúste sa zhrnúť príčiny pohybov ľudí v minulosti a prítomnosti.
5. Vyhľadajte správy o hromadných presunoch obyvateľstva v rôznych kútoch našej planéty.
6. Vypátrajte, či sa vaši príbuzní stali kedysi účastníkmi dobrovoľného alebo nedobrovoľného pohybu, sťahovania.

Teoretické doplnenie

Rómovia žijúci kočovným spôsobom života

Väčšina Rómov žijúcich na Slovensku po stáročia žije usadlým spôsobom života a iba malá skupina Rómov preferovala kočovanie. Išlo väčšinou o príslušníkov patriacich do skupín tzv. olašských Rómov. Títo boli do polovice 19. storočia v postavení otrokov v kniežatstvách Valašsko (dnes súčasť Rumunska) a Moldavsko. Keď bolo otroctvo v týchto krajinách zrušené, rozprchli sa s koňmi a vozmi po celej Európe. Až do polovice minulého storočia drvivá väčšina z nich žila kočovným spôsobom života. V našich zemiach k ich násilnému usadeniu došlo po prijatí zákona zakazujúceho kočovanie v roku 1958. Zákon sa realizoval tak, že jednotlivé rodiny olašských Rómov boli usadené tam, kde ich v roku 1959 výkon zákona zastihol. Najskôr im boli odobraté kone a hneď potom aj kolesá z vozov a maringotiek. Niektoré rodiny zostali žiť v provizórnych podmienkach niekoľko rokov ba desaťročí.

Olašskí Rómovia sa od usadlých Rómov na Slovensku výrazne odlišujú spôsobom života. Naďalej si udržiavajú tradičné modely správania a spoločenskej organizácie. Jednotlivec sa identifikuje na základe príslušnosti k skupine, ktorá spravídla zahŕňa rodinu a širšie príbuzenstvo. Na čele skupiny stojí muž požívajúci prirodzenú autoritu a jeho rozhodnutia a usmernenia sú viac-menej záväzné. Dodnes sa spory medzi skupinami olašských Rómov riešia pred radou starších označovanou ako kris. Ženy majú nižšie postavenie ako muži a podľa tradičných noriem by sa mali venovať iba rodine a domácnosti. Olašskí Rómovia v obliekaní naďalej dodržiavajú tradičné normy – ženy spravídla nenosia nohavice a minisukne, uprednostňujú účesy z dlhých vlasov a pokiaľ im to ekonomická situácia dovoľuje, nosia výrazné zlaté šperky. U olašských Rómov je rómsky jazyk, resp. príslušný dialekt na prvom mieste pri dorozumievaní vo vnútri komunity. Jazyk majority používajú iba v kontakte s ne-Rómami, hlavne pri ekonomických aktivitách.

Zdroj: <https://www.narodnostnemensiny.vlada.gov.sk/narodnostne-mensiny/historia-a-sucasnost-nm/romska-narodnostna-mensina/?csrt=7712413119208010653>

23. – 24. Téma: Tradičná rómska svadba, Sviatky

Návrh na prácu s textom je rozpracovaný v **Metodickom liste č. 8**

25. Téma: Prečo si Rómovia dávali prezývky

Návrh na prácu s textom je rozpracovaný v **Metodickom liste č. 9**

26. Téma: Ako si urobiť rodokmeň

Pri tejto téme budú žiaci pátrať po minulosti svojej rodiny. Získajú tak informácie o vlastnej minulosti, o pôvode svojej rodiny, o tom, ako žili blízki i vzdialení predkovia, kedy sa zosobášili alebo aké povolania vykonávali. Vzdelávacím cieľom v tejto téme je poznávanie vlastnej rodiny, uvedomenie si spoločenskej a kultúrnej úlohy rodiny v rôznych spoločnostiach a kultúrach. Porozumieť, že každá rodina má svoje korene na niekoľkých miestach, má svoju históriu, tradície a kultúrne dedičstvo.

Žiaci budú postupovať podľa nakresleného vzoru a pokynov uvedených v dejepisnej čítanke *Pátrame po minulosti Rómov*.

27. Téma: Zopár receptov

Profesor Ian Hancock vo svojej knihe „*My, rómsky národ (Ame sam Rromane džene)*“ opisuje niekoľko rómskych jedál, ktoré poznajú Rómovia na celom svete.

Metodický postup práce

Oboznámenie žiakov s témou hodiny.

- ♦ Práca s textom – žiaci čítajú text nahlas, pri čítaní sa striedajú a značia si výrazy, ktorým nerozumeli.
- ♦ Učiteľ vysvetlí žiakom nové slová vyskytujúce sa v texte.

Po prečítaní receptov na prípravu rómskych jedál žiaci odpovedajú na otázky.

Otázky

1. Pripravujete doma niektoré zo spomínaných jedál?
2. Napíšte jeden recept na jedlo, ktoré doma častejšie pripravujete.
3. Povedzte, ktoré je vaše obľúbené jedlo.

28. Téma: Ako dvaja maliari z Británie spomínali na svoj pobyt v Tatrách

Vysoké Tatry sa postupne zmenili na centrum cestovného ruchu koncom 19. storočia. Významne k tejto skutočnosti prispela aj výstavba Košicko-bohumínskej železnice, ktorá bola otvorená v roku 1871. Do tejto oblasti, resp. do jej blízkosti sa začali sťahovať vo väčšej miere Rómovia. Rómski hudobníci hrávali v tatranských hoteloch už na prelome 19. a 20. storočia. Učiteľ môže tému využiť aj na posilnenie národnostného povedomia a hrdosť na rozmanitosť krás Slovenska.

Po prečítaní textu žiaci vyhľadávajú odpovede na otázky.

1. Kto spomínal na rómsku hudbu často vo svojich spomienkach?
2. Čo si napísali súrodenci Stokesovci do svojich slovníkov po návšteve Vysokých Tatier?
3. Kde hrával hudobník a hudobný skladateľ František Balog?
4. Čo napísal Franz Liszt o rómskej hudbe?
5. Ktorých slávnych rómskych hudobníkov poznáte?

III. Ako opisujú Rómovia svoj život

Cieľom tematického celku je oboznámiť žiakov s rómskou literárnou tvorbou. *Dejepisná čítanka - pátrame po minulosti Rómov* ponúka žiakom zoznámiť sa s tromi literárnymi dielami s rómskou tematikou. Prvá rozprávka s názvom *Krajina piatich potokov* od autora Dezidera Bangu, príbeh s názvom *Na som adarig/Nie som odtiaľto* od rómskej spisovateľky Agnesy Horváthovej a príbeh *Josel a Ranij* od autora Emila Cinu.

Návrh na postup práce

Tematický celok sa môže rozvrhnúť na 2 vyučovacie hodiny.

29. Téma: rozprávka *Krajina piatich potokov*

Metodický postup práce

1. Práca s textom – žiaci čítajú rozprávku nahlas, pri čítaní sa striedajú a značia si výrazy, ktorým nerozumeli.
2. Učiteľ vysvetlí žiakom nové slová vyskytujúce sa v texte.

Po prečítaní rozprávky, žiaci vyhľadávajú odpovede na otázky.

1. Prečo Rómovia volali Krajinu piatich potokov *Khameskeri phuv*?
2. Ako sa volal kráľ, ktorý vládol v krajine?
3. Aký bol a ako ho volali ľudia?
4. Ako sa volala jeho žena?
5. Ako sa volala ich dcéra – princezná?
6. Ako žili ľudia v krajine *Krajina piatich potokov*?
7. Kto prišiel požiadať krásnu Raminu o ruku?
8. Čo chcel urobiť kráľ z divokej krajiny s Raminou, keď ho odmietla?
9. Čo urobil kráľ Raj-Pchúro, aby zachránil Raminu?
10. Prečo mali ľudia radi Raminu?
11. Ako sa im pomstil zlý kráľ z divokej krajiny?
12. Čo urobil Boh – Dél, keď uvidel spustošenú krajinu?
13. Čo robí Ramina, ktorá ostala v krajine sama?

Teoretické doplnenie

Dezider BANGA sa narodil 24. augusta 1939 v Hradišti. Do základnej a strednej školy chodil v Uhorskom neďaleko Poltára. Učiteľské vzdelanie získal na Pedagogickej škole v Krupine. Potom študoval slovenčinu a dejepis na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Po skončení vysokoškolských štúdií šesť rokov pôsobil ako stredoškolský profesor na gymnáziu v Trebišove a desať rokov ako dramaturg Literárnej redakcie Slovenskej televízie v Košiciach. Roku 1979 odišiel do Bratislavy a stal sa redaktorom, od roku 1986 šéfredaktorom spoločenského mesačníka *Nová cesta*, kde pôsobil až do zániku periodika v roku 1990. Potom bol predsedom občianskeho združenia *Romani kultura* a šéfredaktorom kultúrno-spoločenského mesačníka *Roma* a detského časopisu *Luludí*, ktoré vydáva toto združenie rómskeho etnika v Slovenskej republike. Podniká v oblasti polygrafického priemyslu – je majiteľom kníhtlačiarne. Žije v Bratislave. Niektoré jeho literárne diela: *Čierny vlas*, *Agáty neumierajú*, *Slnečný vánok*, *Maľovaná rómčina*, *Romano hangoro*, *Paramisa*, *Ver-*

še z vrbiny, Lyrika, Magnólie zhasínajú, Horiaca višňa.

Zdroj: <https://www.litcentrum.sk/autor/dezider-banga/diela>

30. Téma: príbeh *Na som adarig/Nie som odtiaľto*

Metodický postup práce

1. Práca s textom – žiaci čítajú príbeh v rómskom jazyku nahlas, pri čítaní sa striedajú a značia si slova, ktorým nerozumeli. Potom prečítajú text v slovenskom jazyku.
2. Učiteľ vysvetlí žiakom nové slová vyskytujúce sa v texte.

Návrh na samostatnú prácu žiakov

1. Preložte vety do slovenčiny, pomôžte si slovenským textom.

- a) E Sita parvarelas le čhaven.
- b) O Sito dikhel čino dijaderangle peste baro kham.
- c) Geľa pal o hangos, so dikhel, chudňa pes le šerestar.
- d) Nangoro pašlol pre phuv.
- e) Takoj čhiďa o gad tele, thoda le čhavores andre leste.

2. Nájdite v príbehu odpovede na otázky z príbehu *Na som adarig/Nie som odtiaľto*.

1. Koľko detí mal Sito a Jitka?
2. Kde pracoval Sito?
3. Čo sa mu raz prihodilo, keď išiel do lesa?
4. Čo urobil Sito s dieťaťom, ktoré našiel na zemi v lese?
5. Aké meno dali nájdenému chlapcovi?
6. Bol Ramis taký ako ostatné deti? Na čo sa stále v noci pozeral?
7. Čo povedal Ramis otcovi raz v noci, keď sa pozeral na nebo?
8. Ako sa volalo rómske dievča, ktoré si Ramis zobral za manželku?
9. Kde bývali?
10. Aké meno dali svojej dcérke?
11. Bola Hviezdička taká ako jej otec?
12. Prezradil Ramis svoje tajomstvo rodine?

Teoretické doplnenie

Agnesa Horváthová sa narodila 4. apríla 1949 v dedine Ondavské Matiašovce na východnom Slovenskom. Po dokončení základnej školy sa nemohla vyučiť kvôli zlej ekonomickej situácii rodiny. V 1. polovici 60. rokov 20. storočia sa s rodinou presťahovala do Čiech. Vykonávala rôzne zamestnania, pracovala v tehelni, v ČKD, v Tesle, osem rokov bola u smetiarov. V 80. rokoch 20. storočia založila spolu so svojím bratrancom Ladislavom Rusenkom, sesternicou Margitou Reiznerovou a ďalšími členmi rodiny rómsky folklórny súbor *Perumos*. V roku 1989 sa spolu s ďalšími členmi súboru zapojila do aktivít Rómskej občianskej iniciatívy. V roku 1990 debutovala v zborníku rómskej poézie *Kale ruži/Čierne ruže* a v roku 2003 jej vyšla zbierka rozprávok *Pal e bari Rama the aver paramisa/O veľké Ráme a iné príbehy*. V rokoch 1996 – 1999 žila s rodinou v emigrácii v Belgicku.

Zdroj: <https://www.pametnaroda.cz/cs/horvathova-agnesa-1949>

31. Téma: príbeh – *Josel a Ranij*

Autorom príbehu je Emil Cina.

Metodický postup práce

1. Práca s textom – žiaci čítajú príbeh nahlas, pri čítaní sa striedajú a značia si slova, ktorým nerozumeli.
2. Učiteľ vysvetlí žiakom nové slová vyskytujúce sa v texte.

Návrh na samostatnú prácu žiakov

Po prečítaní príbehu žiaci odpovedajú na otázky.

1. Ako opisuje autor krajinu, kde žili Rómovia?
2. Ako sa volal chlapec a dievča, ktorí žili v tej krajine a mali sa radi?
3. Prečo sa život ľudí v krajine zmenil?
4. Čo robili Rómovia vo vojnách, do ktorých ich zatiahol kráľ z cudzej krajiny?
5. Čo sa stalo s Raniť?
6. Ako sa skončil príbeh? Prerozprávajte ho.

Teoretické doplnenie

Emil Cina sa narodil 13. decembra 1947 v Prahe, zomrel v roku 2013. Jeho predkovia pochádzali zo Slovenska, kam ako dieťa jazdil na prázdniny k dedkovi. Veľmi miloval rómčinu, ako sám hovoril: „*Strašne si vážim náš jazyk, pretože rómsky jazyk má veľmi krásne zdobneniny.*“ Rómčina bola jeho rodným jazykom a k literárnej tvorbe v rómčine ho, podobne ako mnoho ďalších Rómov, priviedla zakladateľka slovenskej romistiky Milena Hübschmannová. Emil Cina písal pre časopisy *Gendalos/Zrkadlo* a *Nevo romano gendalos/Nové rómske zrkadlo*, v ktorých založil a viedol rubriku pre deti. V posledných rokoch prispieval do rómskeho dvojtýždenníka *Romano hangos* a detského časopisu *Kerek*. Spolupracoval tiež s nakladateľstvom *Kher*, ktoré publikovalo jeho rozprávku *Želiezka* v knihe *Otcov duch*. Emil Cina bol za svoje diela aj ocenený. V roku 1997 získal na Medzinárodnej súťaži rómskej umeleckej tvorivosti *Amico Rom* v talianskom Lanciano hneď dve miesta. Ako druhý sa umiestnil v kategórii prózy a tretí bol za svoju poéziu pre deti.

V roku 2002 boli jeho básne publikované v zbierke „*Legends, balady a romance národov*“ a v roku 2008 vyšla dvojica jeho mýtov v zborníku „*Devla, devla!*“.

Na motívy obrazov benediktínskeho mnícha Lukasa Ruegenberga napísal poviedky zo života Rómov z dedinského prostredia východného Slovenska, ktoré poznal zo svojho detstva. Jeho poviedky sa stali podkladom pre texty knihy *Ivan a Dominik* (2010).

Emil Cina sa venoval tiež prekladom. Napríklad do rómčiny preložil knihu rozprávok pre deti *Ludovíta Stredy Dúhový most*. Do češtiny preložil film *Emira Kusturicu Čierna mačka, biely kocúr* (1998), a naopak do rómčiny preložil niektoré pasáže českého filmu *Roming* (2007).

Zdroj: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/vzpominka-na-emila-cinu-8106416>

Rozširujúce učivo o rómskej literatúre

Počiatky rómskej literatúry sú v 50. rokoch 20. storočia. V čase od roku 1969 do roku 1973, keď opäť nastúpila tvrdá normalizácia, sa Rómovia prihlásili k reformnému procesu a jeho prvou vizitkou bol vznik kultúrno-spoločenskej organizácie pod názvom *Zväz Cigánov-Rómov*. Hneď od roku 1969 začal zväz vydávať časopis, od roku 1970 pod názvom ***Romano lil – Rómsky list***. Časopis bol vlastne spravodajom zväzu, ale čoskoro sa na jeho stránkach začali objavovať literárne texty rómskych autorov v rómčine. Až do zániku zväzu v roku 1973 viac-menej sa na stránkach spravodaja

etablovala jedna generácia rómskych autorov, ktorí neprestali písať ani potom, keď bol zväz z politických dôvodov zakázaný. V priebehu nasledujúcich 16 rokov až do obdobia, kedy sa opäť začali objavovať demokratizačné pohyby v spoločnosti, podarilo sa vydať tri skromné publikácie a iba jedna bola celá venovaná rómskym autorom: išlo o výber rómskej poézie pod názvom *Romane gila* – Rómske piesne (1979). V tom období zásluhou **Mileny Hübschmannovej** sa podarilo prostredníctvom Českého rozhlasu zverejniť niekoľko literárnych prác rómskych autorov, medzi nimi aj divadelnú hru Eleny Lackovej *Žužika*. Rok 1989 je pre históriu rómskej literatúry druhým najvýznamnejším medzníkom. Zmena politického systému a priznanie statusu národnostnej menšiny rómskym občanom umožnilo vznik veľkého počtu rómskych časopisov tak v Čechách, ako i na Slovensku a dokonca vzniklo i samostatné nakladateľstvo *Romaňi čhib* – Rómsky jazyk. Významnú úlohu v prebúdzaní nových autorov začalo zohrávať prvé rómske profesionálne divadlo **Romathan**, ktoré svoju prvú premiéru a potom prirodzene i všetky svoje ostatné inscenácie uviedlo v rómčine, čo vyvolalo obrovský záujem nielen Rómov na Slovensku, ale i v zahraničí.

IV. Rómovia v 20. storočí

Jednotlivé témy v tematickom celku sú informatívne. V téme *Cigánska škola* je informácia o prvej rómskej škole v Užhorode. V druhom texte *Rómsky holokaust – Porajmos* je informácia o najsmutnejšom historickom období, o hromadnom vraždení Rómov počas druhej svetovej vojny. Tretí text *Miliónová polievka* je svedectvo Viktora S. z Jelšavy, ktorý prežil útrapy vojny v pracovnom tábore pri Hamburgu. V štvrtom texte *Z našej pamäti o Slovenskom štáte* sú svedectva, čo prežívali Rómovia v období Slovenského štátu v rokoch 1939 – 1945.

32. Téma: *Cigánska škola v Užhorode*

Rómska osada v Užhorode sa nachádzala na Berčenskej ulici a žilo v nej 182 Rómov. Starostom bol Juraj Lacko, narodený v Pavlovciach. Najpočetnejšou rodinou boli Tokárovcí, Adamovci, Lackovci, Jonášovci.

Metodický postup práce

1. Práca s textom – žiaci čítajú text o rómskej škole v Užhorode nahlas, pri čítaní sa striedajú a značia si slová, ktorým nerozumeli.
 2. Učiteľ vysvetlí žiakom nové slová vyskytujúce sa v texte.
- Po prečítaní textu žiaci odpovedajú na otázky.

Otázky

1. Ktoré zamestnania vykonávali Rómovia v Užhorode?
2. Koľko školopovinných detí bolo v meste?
3. Kto dal podnet na vybudovanie školy?
4. Koľko korún stála výstavba školy?
5. Ako sa podieľali Rómovia na výstavbe školy?
6. Kedy bola škola otvorená a ako bola zariadená?
7. Ktoré predmety sa vyučovali v škole a koľko trvala jedna vyučovacia hodina?
8. V ktorom jazyku prebiehalo vyučovanie?

9. Ktoré krúžky boli založené v škole?
10. Ako sa volal prvý rómsky učiteľ hry na husliach?
11. Akej národnosti boli deti, ktoré sa učili v škole?
12. V ktorých mestách vznikali podobné školy?

33. Téma: Rómsky holokaust – Porajmos

Téma je zameraná na poznanie a oboznámenie sa so smutným a významným dňom v dejinách Rómov počas druhej svetovej vojny, ktorý bol najtemnejším obdobím nazývaným **Rómsky holokaust – Porajmos**. Holokaust zostáva témou, ktorá poskytuje priestor na úvahy o morálke, etike, tolerancii, ľudskosti. *Porajmos*, tiež *Porrajmos*, *Pharrajimos*, *Sa murdaripen* v preklade znamenajú zničenie, pustošenie. Slovom *porajmos* označujeme pokus nacistického Nemecka a jeho spojencov vyhladiť Rómov v celej Európe v priebehu druhej svetovej vojny. *Porajmos* prebiehal aj na území Slovenského štátu, kde začalo hromadné vraždenie Rómov po potlačení Slovenského národného povstania a následnom obsadení Slovenska nemeckým vojskom v roku 1944. V súčasnosti sa v základných a stredných školách organizujú exkurzie do Osvienčimu, ktorých cieľom je, aby žiaci videli miesta, kde sa počas druhej svetovej vojny páchali najväčšie zverstvá na ľuďoch, ktoré sa už nesmú nikdy opakovať. Veľmi potrebná je aj cieľená prevencia proti intolerancii, násiliu a extrémizmu vo všetkých podobách.

Metodický postup práce

1. Učiteľ vysvetlí žiakom výrazy: *rasizmus*, *genocída*, *nacizmus*, *geto*.
2. Práca s textom – žiaci čítajú text *Rómsky holokaust – Porajmos* nahlas, pri čítaní sa striedajú.

Po prečítaní textu žiaci vyhľadávajú odpovede na otázky.

1. Ako rozdelil zákon z 25. septembra 1939 obyvateľstvo Slovenského štátu?
2. Ako sa uplatňoval tento zákon v prípade Rómov?
3. Ktorý zákon zbavoval Židov a Rómov možnosti stať sa vojakmi?
4. Kde vykonávali vojenskú službu Rómovia a Židia?
5. Čo obsahovala zvláštna vyhláška vydaná ministerstvom vnútra 18. júna 1940?
6. Čo obsahovala vyhláška z 20. apríla 1941 vo vzťahu ku kočujúcim Rómom?
7. Ktoré nariadenia boli prijaté aj voči usadeným Rómom?
8. Čo obsahovala vyhláška ministerstva vnútra z 2. apríla 1941?
9. Pre koho bol určený komplex pracovných táborov s hospodárskou správou v Hanušovciach nad Topľou?
10. Ktoré samostatné pracovné útvary patrili pod správu?
11. V ktorých rokoch fungoval pracovný útvar v Dubnici nad Váhom?
12. Opíšte život Rómov v pracovných táboroch.
13. Povedzte, aký je rozdiel medzi pracovným a koncentračným táborom.
14. Koľko Rómov bolo koncentrovaných v pracovnom tábore v Dubnici nad Váhom?
15. Čo sa stalo s Rómami v tábore po vypuknutí epidémie škvrnitého týfusu?
16. Koľko Rómov popravili v Kvetnici?
17. Ktoré podozrenie stačilo na to, aby boli Rómovia popravení?
18. Koľko hromadných hrobov bolo na Slovensku odhalených po oslobodení?
19. Kedy si medzinárodné spoločenstvo pripomína obeť rómskeho holokaustu?

Teoretické doplnenie

Najsmutnejšou kapitolou novodobých rómskych dejín je obdobie druhej svetovej vojny. Takzvané Norimberské rasové zákony o ríšskom občianstve a ochrane nemeckej krvi vydané v roku 1935 a na ne nadväzujúce vyhlášky klasifikovali Cigánov – podobne ako Židov, černochovo, telesne a mentálne postihnutých – ako „*element zabraňujúci čistote rasy*“, čo v nacistickom Nemecku viedlo k hromadnému vyvražďovaniu týchto skupín obyvateľstva. Na území nacistickej Tretej ríše boli zriadené pracovné a zberné tábory, do ktorých boli internovaní aj Rómovia. Odtiaľ potom odchádzali transporty do vyhladzovacích koncentračných táborov, najmä do Osvienčimu. Odhaduje sa, že počas druhej svetovej vojny zahynulo 300 000 európskych Rómov. Obete rómskeho holokaustu si medzinárodné spoločenstvo pripomína 2. augusta, pretože v noci z 2. na 3. augusta 1944 bol v koncentračnom táborovom komplexe Auschwitz-Birkenau zlikvidovaný takzvaný cigánsky tábor. Takmer päťsto rómskych žien odtiaľ deportovali do táborov Buchenwald a Ravensbrück. Ďalších 2 897 rómskych mužov a žien, starých ľudí a detí nahnali do plynových komôr, kde boli zavraždení.

Pozn.: Je veľa literárnych a internetových zdrojov na tému rómsky holokaust, z ktorých si učiteľ môže pripraviť ďalšie rozširujúce učivo. Odporúčame pozrieť video na stránke:

Medzinárodný deň pamiatky obetí holokaustu/ Rómsky holokaust (youtube.com)

34. – 35. Téma: *Miliónová polievka; Z našej pamäti o Slovenskom štáte*

Prvý príbeh je svedectvom Viktora S. z Jelšavy, ktorý prežil útrapy vojny v koncentračnom tábore v Dachau. V druhom príbehu sú svedectvá Rómov, ktorí žili v období Slovenského štátu v rokoch 1939 – 1945. Svedectvá vypovedajú o tom, ako to vyzeralo v pracovných táboroch na území Slovenska.

Metodický postup práce

1. Práca s textom – žiaci čítajú príbeh o Miliónovej polievke nahlas, pri čítaní sa striedajú a značia si slová, ktorým nerozumeli.
2. Učiteľ vysvetlí žiakom nové slová vyskytujúce sa v texte.

Po prečítaní textu, žiaci odpovedajú na otázky.

1. Povedzte, prečo má príbeh názov Miliónová polievka.
2. Opíšte život Viktora v koncentračnom tábore.
3. Aké pocity ste mali pri čítaní toho príbehu?

Podobne postupovať pri čítaní svedectiev o živote Rómov v období Slovenského štátu v rokoch 1939 – 1945 – ***Z našej pamäti o Slovenskom štáte.***

Po prečítaní učiteľ zadá otázky.

1. Zovšeobecniť spomienky ľudí na obdobie Slovenského štátu v rokoch 1939 – 1945.
2. Poprosť rodičov, starých rodičov, aby vám porozprávali, čo si pamätajú zo svojej minulosti. Vytvoríte tak „ústnu históriu“, ktorú však treba zapísať.

36. Téma: *Za prácou*

V príbehu Štefan Miko spomína, ako si po skončení druhej svetovej vojny hľadal prácu. Po skončení druhej svetovej vojny nastalo významné presídľovanie Rómov zo Slovenska do českých krajín, kde nachádzali nielen prácu, ale i možnosť lepšieho bývania než v rómskych osadách. Po-

čas niekoľkých rokov sa takto presídlilo vyše 15 tisíc ľudí. Keďže českí Rómovia sa z nacistických koncentračných táborov väčšinou nevrátili, prevažná časť Rómov žijúcich dnes v Českej republike pochádza zo Slovenska. Dodnes sú vzťahy medzi rómskymi rodinami v oboch republikách živé, príbuzní sa navštevujú počas sviatkov a rôznych rodinných udalostí. Zdroj: Arne Mann, Rómsky dejepis. Bratislava: Kalligram, 2001.

Metodický postup práce

1. Práca s textom – žiaci čítajú príbeh o Miliónovej polievke nahlas, pri čítaní sa striedajú a značia si slová, ktorým nerozumeli.
 2. Učiteľ vysvetlí žiakom nové slová vyskytujúce sa v texte.
- Po prečítaní textu žiaci odpovedajú na otázky.

Otázky

1. Kde býval Štefan s rodinou?
2. Ako si zarábal na živobytie?
3. Prečo sa rozhodol dom predať a ísť s rodinou do Čiech?
4. V ktorom meste v Čechách si našiel prácu a usadil s rodinou?

Odporúčame rozširujúce učivo o presídľovaní slovenských rómskych rodín do Čiech v učebnom zdroji: Arne Mann, Rómsky dejepis s. 22 – 23 “ZÁKONY A NARIADENIA PO ROKU 1945”.

37. Téma: Z príspevku námestníka ministra

V rokoch 1965 – 1968 sa problematikou Rómov zaoberal „Vládny výbor pre otázky cigánskych obyvateľov“. V roku 1969 vznikla pri slovenskom Ministerstve práce a sociálnych vecí „Komisia vlády pre otázky cigánskych obyvateľov“. Svoju činnosť zameriavala na riešenie problémov zamestnanosti, bývania, výchovy mládeže a obmedzovania kriminality. Komisia vlády, okresné komisie a celá sieť terénnych pracovníkov boli v roku 1991 zrušené. Zlikvidoval sa tak významný prostriedok vzájomnej komunikácie medzi štátnymi orgánmi a rómskym obyvateľstvom.

Metodický postup práce

1. Práca s textom – žiaci si prečítajú prejav Ing. Augustína Kozára, námestníka ministra práce a sociálnych vecí SSR.
 2. Učiteľ vysvetlí žiakom slová vyskytujúce sa v texte – SSR, socializmus.
- Po prečítaní textu, žiaci odpovedajú na otázky.

Otázky

1. Čo mal v praktickom živote znamenať dôsledný rozptyl cigánskeho obyvateľstva?
2. Prečo sa tento rozptyl obyvateľstva nepodarilo uskutočniť?
3. Zaujmite svoj postoj k niektorým opatreniam a návrhom vtedajšieho námestníka ministra.
4. Prečo sa tento záznam zo zasadnutia nesmel zverejniť?

V. Rómovia – rovnoprávni občania Európy?

V tomto tematickom celku majú žiaci získať základné poznatky o 1. svetovom kongrese Rómov (*Romano kongreso lumiakro*), ktorý sa konal v dňoch 8. – 12. apríla 1971 v Spojenom kráľovstve. Toto stretnutie bolo vyvrcholením dovtedajšieho úsilia rómskych komunít o vyjadrenie svojej vzájomnosti na

medzinárodnej úrovni a zároveň prvým oficiálnym a jednotným politickým vystúpením Rómov. Zároveň v témach Ako Indira Gándhiová prehovorila k Rómom a Rómstvo, Romipen, Romino posilňovať u žiakov hrdosť na vlastné etnikum, poukázať na význam rómskej kultúry.

38. Téma: Z medzinárodného kongresu Rómov

Žiak má vedieť

1. Povedať, kedy sa konal prvý Svetový kongres Rómov a kto sa ho zúčastnil.
2. Opísať symboly Rómov.
3. Povedať, kedy si Rómovia pripomínajú Deň Rómov a prečo.
4. Povedať o živote a aktivitách MUDr. Ján Cibulu.

Metodický postup práce

1. Učiteľ oboznámi žiakov s významnou udalosťou v histórii Rómov, ktorým bol prvý Svetový kongres Rómov (*Romano kongreso lumiakro*). Konal sa v dňoch 8. – 12. apríla 1971 v Orpingtone pri Londýne a zišli sa na ňom Rómovia zo 14 krajín.
2. Učiteľ oboznámi žiakov s rómskymi symbolmi – vlajkou a hymnou.
3. Žiaci prečítajú samostatne prejav Dr. Jána Cibulu, ktorý predniesol na treťom kongrese Medzinárodnej rómskej únie v nemeckom Göttingene 15. mája 1981.

Po prečítaní prejavu odpovedia na otázky:

1. K čomu Ján Cibula nabáda všetkých Rómov?
2. Čo má byť podľa neho „najsvätejším ideálom“?

Teoretické doplnenie

Rómska komunita si 8. apríla pripomína Medzinárodný deň Rómov na počesť prvého Svetového kongresu Rómov (*Romano kongreso lumiakro*). Konal sa v dňoch 8. – 12. apríla 1971 v Orpingtone pri Londýne a zišli sa na ňom Rómovia zo 14 krajín. Kongres v apríli 1971 sa stal zároveň prvým oficiálnym a jednotným politickým vystúpením tohto etnika Prvýkrát sa tam hrala a spievala rómska hymna. Stala sa ňou pieseň *Gelem, Gelem....* Hudobný podklad tvorí medzinárodne známa rómska ľudová pesnička, slová napísal juhoslovanský Róm Jarko Jovanovič Jagdino. Na kongrese vtedy prvýkrát vztýčili aj rómsku vlajku: dovtedajšie dva pruhy – modrý (symbol neba) a zelený (znázornenie spätosti Rómov s prírodou) – doplnil v strede červený kruh, symbol Ašókskej čakry. Delegáti 1. svetového kongresu Rómov v roku 1971 založili prvú jednotnú rómsku organizáciu, ktorá reprezentuje Rómov na medzinárodnej politickej úrovni – *Maškarthemutñi romañi khetañiben - International Romani Union (IRU)*, teda Medzinárodnú rómsku úniu. V jej mene požiadali verejnosť na celom svete, aby Rómov neoslovovali cudzími pomenovaniami (Cigán v slovanských jazykoch, Zigeuner v nemecky hovoriacich štátoch, Gitanos v hispánskom prostredí, Gypsies v anglofónnych krajinách), ale nazývali ich vlastným menom – Rómovia. Podkomisia OSN pre prevenciu diskriminácie uznala existenciu Rómov ako svojbytnej národnej etnickej skupiny v roku 1997. O dva roky neskôr sa Medzinárodná rómska únia stala členom sekcie mimovládnych organizácii pri OSN. Účastníci 4. kongresu IRU, ktorý sa konal v roku 1990 vo Varšave, ustanovili 8. apríl za Medzinárodný deň Rómov. Na Slovensku si Rómovia začali tento sviatok pripomínať v roku 2001.

Zdroj: <https://www.teraz.sk/slovensko/medzinarodny-den-romov-8-april/128813-clanok.html>

Teoretické doplnenie

MUDr. Ján Cibula sa narodil 7. januára 1932 v Klenovci. Po ukončení Gymnázia v Rimavskej Sobote v roku 1951 študoval na Lekárskej fakulte UK v Bratislave, ktorú absolvoval v roku 1957. Ako lekár pôsobil na Slovensku, v bývalej NDR a od roku 1968 vo Švajčiarsku. Bol známym a vyhľadávaným praktickým lekárom v hlavnom meste Švajčiarska v Berne, kde vykonával lekársku prax až do roku 2002. Patrí medzi najvýznamnejšie rómske osobnosti 20. storočia nielen v európskom, ale aj v celosvetovom meradle. Popri svojom povolání obetoval svoj čas i majetok boju za práva Rómov a zlepšenie ich postavenia v civilizovanej spoločnosti. Okrem mnohých ďalších činností patril k spoluorganizátorom prvého kongresu Medzinárodnej únie Rómov (IRU), ktorý sa uskutočnil v máji roku 1971 v anglickom Opringtone za účasti delegátov z viacerých krajín, kde predstavil dôležitý program na záchranu rómskeho ľudu a jeho kultúry. Na tomto kongrese bol zvolený za zástupcu IRU v Komisii pre ľudské práva pri OSN v Ženeve. V roku 1978 organizoval Dr. Cibula II. kongres IRU v Ženeve, ktorý schválil smerovanie a hlavné ciele IRU na ďalšie obdobie, a na ktorom bol zvolený za prezidenta Medzinárodnej únie Rómov (IRU). V roku 1979 viedol a financoval dvanásťčlennú delegáciu západných a východných Rómov do sídla OSN v New Yorku. Úspešnosť tejto misie bola korunovaná 3. marca 1979, kedy OSN uznala Rómov za národ a ich medzinárodnú reprezentatívnu organizáciu IRU prijala za svojho člena v skupine mimovládnych organizácií so štatútom pozorovateľa. Dr. Cibula sa stal vyslancom IRU pri OSN v Ženeve.

Za svoju neúnavnú prácu získal mnohé uznania. V roku 2008 vláda SR ocenila jeho celoživotné úsilie o medzinárodné zjednotenie Rómov a pri príležitosti Medzinárodného dňa ľudských práv mu udelila ocenenie, ktoré nesie názov Cena za ľudskosť.

Ako významná slovenská osobnosť bol zaradený do Príručky slovenskej exilovej kultúry, dostal ponuku od Českej televízie a produkčnej spoločnosti MEGA Entertaining z Izraela na nakrútenie dokumentárneho filmu o svojej osobe v roku 1999, v roku 2001 bol oficiálne navrhnutý na udelenie Nobelovej ceny za mier, v roku 2002 mu bola udelená cena za celoživotné úsilie od Associazione THEM ROMANO. Najväčšiu váhu prikladal Dr. Cibula Kultúrnej cene mesta Bern, ktorú získal v roku 1985. Bol iba druhým cudzincom v dlhoročnej histórii udeľovania tejto ceny, ktorý ňou bol poctený (v tej dobe ešte nemal Dr. Cibula švajčiarske občianstvo). Prvým bol svetoznámy fyzik Albert Einstein.

MUDr. Ján Cibula využíval každú možnosť, aby upozornil na diskrimináciu Rómov v periodickej tlači, písal články o kultúre a zvykoch Rómov a vystupoval ako uznávaná autorita v televíznych diskusiách. Ako verejne známy aktivista sa často stretával s poprednými osobnosťami svetového politického a kultúrneho života. Zomrel dňa 18. augusta 2013 vo švajčiarskom Berne. Zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/J%C3%A1n_Cibu%C4%BEa

39. Téma: Ako Indira Gándhiová prehovorila k Rómom

Koncom októbra 1983 sa prihovorila účastníkom 2. medzinárodného festivalu Rómov v Čandígar (indický štát Pandžáb) indická ministerská predsedníčka Indira Gándhiová. Vo svojom prejave sa okrem iného vyjadrila, že indický ľud podporuje Rómov v rozvíjaní a šírení ich kultúry.

Metodický postup práce

1. Učiteľ oboznámi žiakov s témou hodiny, vysvetlí im význam slov *stereotyp*, *predsudok*, *internacionalizmus*, *reminiscencia*.

2. Žiaci čítajú prejav Indiry Gándhiovej nahlas, pri čítaní sa striedajú. Po prečítaní prejavu vyhladáajú odpovede na zadané otázky.

Otázky

1. Prečo Indira prijala pozvanie na medzinárodný festival Rómov?
2. Ako charakterizovala históriu Rómov?
3. Ktorá vlastnosť Rómov podľa Indiry predstavuje nepretržitú tradíciu medzi Rómami a ich pravlastou Indiou?
4. Ako sa vo svojom prejave vyjadrila o rómskej kultúre?

Teoretické doplnenie

Indira Gándhiová patrila medzi najvplyvnejšie ženy sveta. Narodila sa 19. novembra 1917 v indickom Iláhábáde. Gándhiovej otcom bol Džaváharlál Néhrú, prvý indický predseda vlády a najbližší spolupútnik Mahátmu Gándhího v boji za nezávislosť Indie. Vynikajúce vzdelanie získala na švajčiarskych školách a v Oxforde. Po smrti matky v roku 1936 žila v blízkosti otca a pohybovala sa v prostredí vrcholnej politiky. V roku 1960 sa stala predsedníčkou strany Indický národný kongres (INC); v roku 1966 ju zvolili za predsedníčku indickej vlády a v premiérskom kresle zostala až do roku 1977 počas dvoch volebných období. Po tretí raz sa stala premiérkou v roku 1980. Vládla rovnako dlho ako jej otec – bezmála 20 rokov. Upravila síce vzťahy Indie so susednými štátmi Sovietskym zväzom a Čínou, ale neriešila národnostné aj náboženské problémy v Indii, v jednom z najľudnatejších štátov sveta. Gándhiová bola nútená niekoľko rokov čeliť separatistickým snahám skupiny síkhov, jednej z náboženských skupín žijúcich na území Indie. Prosperujúci indický zväzový štát Pandžáb bol miestom vzbúr síkhskejších separatistov už v roku 1980. Nespokojnosť s tvrdou rukou, ktorou v konfliktoch zasahovala, vyústila do jej tragického konca. Život Indiry Gándhiovej 31. októbra 1984 predčasne ukončili atentátom jej síkhsi telesní strážcovia v záhrade jej rezidencie v Naí Dillí.

Zdroj: <https://www.zenyvmeste.sk/indira-gandhiova-patrila-medzi-najvplyvnejšie-zeny-sveta-narodila-sa-pred-100-rokmi>

40. Téma: Rómstvo, Romipen, Romino

Rómstvo je spôsob života Rómov. Rómstvo v jazyku usadených Rómov v strednej Európe sa nazýva Romipen. V jazyku ešte v 20. storočí aktívne kočujúcich Olašských/Valašských Rómov sa nazýva Romino. Rómstvo sprevádza Rómov od narodenia po smrť. Romipen je súbor hodnôt a vzorcov správania, ktorými by sa mal každý slušný Róm riadiť. Medzi tieto hodnoty patrí aj materinská reč, rodovo-rodinné väzby, zvyky, tradície, rodinné obrady, úcta – „pařiv“, postavenie starých žien a mužov v rodine, súdržnosť a vzájomná pomoc v komunite, ale aj spôsob vystupovania a správania na verejnosti.

Metodický postup práce

1. Učiteľ oboznámi žiakov s témou hodiny, vysvetlí im, aké subetnické skupiny Rómov žijú na Slovensku.

Teoretické doplnenie

Rómovia na Slovensku sa delia do dvoch základných skupín. Početnejšiu skupinu tvoria tzv. usadlí Rómovia. Označujú sa za Rómov slovenských (slovačike Roma) alebo Rómov maďarských (ungrike Roma, v olašskej/valašskej rómčine Rumungros). Druhou, menej početnou skupinou sú

Rómovia Olašskí/Valašskí (Olah Roma/Vlachike Roma), ktorí aktívne kočovali do nadobudnutia platnosti zákona č. 74/1958 Zb. O trvalom usídlení kočujúcich osôb. Kultúrne rozdiely medzi obo- ma skupinami sú značné: odlišné jazyky, rodinné a príbuzenské zvyky, hudobný a tanečný folklór, odevný vkus, stravovacie návyky. Napriek tomu existujú spoločné paralely, ktoré udržujú niektoré kultúrne prvky etnokultúrnej jednoty na báze spoločnej etnogenézy, jazykovej, kultúrnej a vizuál- nej príbuznosti. Olašskí/Valašskí Rómovia sa vyhýbali kontaktom s väčšinovou spoločnosťou, zachovávali svojské rómstvo viac, ako skôr usadení, ktorí boli nútení sa prispôsobovať väčšinovej kultúre, prijať tzv. kresťanský spôsob života. Romipen s väčšou i menšou intenzitou je všeobecne akceptovaný, napodobňovaný, vstupuje do socializácie jedincov, reprodukuje sa v kultúrnych výtvoroch a stabilizuje sa v rodinných i skupinových zvykoch a obyčajoch.

Zdroj: <https://www.romologicke-studie.ukf.sk/zakladne-informacie-o-romskej-kulture/>

Metodický list č. 1

Názov tematického celku:

Najstaršie zmienky o Rómoch v legendách a historických prameňoch

Téma: O dvoch bratoch

Ročník: 7. – 9. ročník ZŠ

Počet vyučovacích hodín: 1

Ciele

Výchovné ciele:

- ♦ vychovávať žiakov k tomu, aby dodržiavali zákony a pravidlá spolužitia – spolupatričnosť, vzájomná úcta, pomoc, slušnosť, rešpektovanie inakosti ľudí a iných kultúr v spoloč- stve.

Vzdelávacie ciele:

- ♦ vedieť rozlišovať dobré a zlé ľudské vlastnosti;
- ♦ osvojiť si ozajstné morálne hodnoty, ktoré sú v živote veľmi dôležité;
- ♦ osvojiť si primerané vedomosti a poznatky o spôsobe života Rómov v minulosti; o dodržiava- ní etických zásad, ako je úcta k starším, vzájomná pomoc, pohostinnosť a pod.

Metodický list je zameraný na rozvoj týchto kompetencií:

• Osobnostné kompetencie

- uvedomovať si vlastnú identitu;
- rozvíjať sebauvedomenie a sebareflexiu;
- poznávať minulosť svojho spoločenstva v oblasti spôsobu života.

• Sociálne kompetencie

- pracovať v skupine a spolupracovať s druhými;
- vyjadrovať svoje názory, postoje a skúsenosti.
- rozvíjať dobré vzťahy s druhými;
- kooperatívne riešiť problémy a konflikty.

• Kultúrne kompetencie

- vnímať tradičné kultúrne hodnoty rómskeho spoločenstva;
- poznať a akceptovať rôznorodosť kultúr.

Vzdelávacie metódy a formy práce:

- ✓ motivačný rozhovor;
- ✓ kolektívna práca;
- ✓ samostatná práca;
- ✓ práca s textom.

Pomôcky:

- učebnica *Dejepisná čítanka* – Pátrame po minulosti Rómov;
- text „*O dvoch bratoch*.“

Metodický postup:

- ✓ Prvá fáza – motivácia
- ✓ Druhá fáza – expozícia
- ✓ Tretia fáza – fixácia
- ✓ Štvrtá fáza – diagnostika

Prvá fáza – motivácia

Učiteľ oznámi žiakom tému vyučovacej hodiny – legenda O dvoch bratoch. Vysvetlí zdôvodnenie výberu témy, oboznámi ich s cieľom a stručne predstaví priebeh hodiny. Príbeh, s ktorým budeme pracovať, je o dvoch bratoch zo starodávnej legendy z Rádžastánu, ktorý je rozlohou najväčším vzávisným indickým štátom. Jeho hlavným mestom je Džajpur – ružové mesto. Príbeh rozpráva o dvoch bratoch, jeden sa volal Kalo a bol veľmi chudobný, mal len svoj bubienok, na ktorom krásne hral, druhý sa volal Gora a bol veľmi bohatý. Každý z nich uznával iné životné hodnoty.

Druhá fáza – expozícia**1. Práca s textom** – O dvoch bratoch

Žiaci si otvoria učebnicu *Dejepisná čítanka* na s. 9 – 10.

Žiaci čítajú text nahlas, pri čítaní sa striedajú.

Po prečítaní textu učiteľ zisťuje úroveň pochopenia textu formou otázok.

Otázky

1. Vystihnite ľudské vlastnosti Gora a Kala.
2. V čom boli rozdielni títo dvaja bratia?
3. Čo urobil Gora, keď k nemu prišli dvaja starí žobráci prosiť o kúsok chleba, trochu mlieka?
4. Chcel Kalo pohostiť žobrákov? Prečo to nemohol urobiť?
5. Čo ponúkol Kalo žobrákom namiesto jedla?
6. Boli to skutoční žobráci?
7. Ako odmenili bohovia Kala za jeho dobrosrdečnosť?
8. Vysvetlite výroky: „Kto má veľa, chce ešte viac.“ „Čím má kto viac, tým ťažšie sa mu dáva.“
9. Kto sú Dómovia v Indii?

Tretia fáza – fixácia

Počas tejto fázy si učiteľ spoločne so žiakmi zopakuje a upevní učivo, a to prostredníctvom otázok. Učiteľ preveruje, ktoré poznatky si žiaci osvojili o morálnych hodnotách, ktoré sa v živote Rómov hlavne v minulosti dodržiavali.

Odporúčané otázky na upevnenie učiva

1. Povedzte, aké kladné vlastnosti mal Kalo.
2. Povedzte, aké záporné vlastnosti mal Goro.
3. Vysvetlite rómske príslovia.
 - a) Kto nemá chlieb, je chudobný, kto nemá rozum, je ešte chudobnejší.
 - b) Bohatstvo sprevádzajú peniaze, chudobu piesne.
 - c) Kto nebol chudobný, chudobnému neverí.
 - d) Nič nie je také na zemi ako rómske srdce.

Štvrtá fáza – diagnostika

V tejto fáze učiteľ spolu so žiakmi slovne zhodnotia priebeh vyučovacej hodiny. Učiteľ zadá domácu úlohu, napríklad žiaci napíšu krátky text o vzťahoch v ich rodine, ako si vzájomne pomáhajú, prípadne či pomáhajú a j iným ľuďom v núdzi.

Metodický list č. 2

Názov tematického celku:

Najstaršie zmienky o Rómoch v legendách a historických prameňoch

Téma: „Zrkadlo Rómov“

Ročník: 7. – 9. ročník ZŠ

Počet vyučovacích hodín: 1

Ciele

Výchovné ciele:

- ♦ vychovávať žiakov k rešpektovaniu vlastnej kultúrnej identity a k rešpektovaniu ostatných kultúr.

Vzdelávacie ciele:

- ♦ osvojiť si primerané vedomosti a poznatky o pôvode Rómov;
- ♦ osvojiť si primerané vedomosti a poznatky o kultúrnych hodnotách rómskeho spoločenstva v minulosti.

Metodický list je zameraný na rozvoj týchto kompetencií:

• Osobnostné kompetencie

- Uvedomovať si vlastnú identitu;
- rozvíjať sebauvedomenie a sebareflexiu;
- rozhodovať sa zodpovedne a cieľavedome riadiť vlastný život;
- poznávať realitu a minulosť svojho spoločenstva a porovnať ich.

• Sociálne kompetencie

- pracovať v skupine a spolupracovať s druhými;
- rozvíjať dobré vzťahy s druhými;
- kooperatívne riešiť problémy a konflikty.

• Kultúrne kompetencie

- vnímať tradičné kultúrne hodnoty rómskeho spoločenstva;
- poznať a akceptovať rôznorodosť kultúr.

Vzdelávacie metódy a formy práce:

- ✓ motivačný rozhovor;
- ✓ skupinová práca;
- ✓ samostatná práca;
- ✓ práca s textom.

Pomôcky:

- učebnica *Dejepisná čítanka – Pátrame po minulosti Rómov*;
- text „*Tri prúty kráľa Svätopluka*“.

Metodický postup:

- ✓ Prvá fáza – motivácia
- ✓ Druhá fáza – expozícia
- ✓ Tretia fáza – fixácia
- ✓ Štvrtá fáza – diagnostika

Prvá fáza – motivácia

Učiteľ oznámi žiakom tému vyučovacej hodiny *Tradičné rómske hodnoty – rómstvo v minulosti a dnes*. Vysvetli zdôvodnenie výberu témy, oboznámi ich s cieľom a stručne predstaví priebeh hodiny. Potom učiteľ nadviaže motivačný rozhovor so žiakmi o rómskej kultúre formou otázok.

Pomocné otázky

1. Viete mi povedať, čo je rómska kultúra?
2. Počuli ste už slovo romipen (rómstvo)?
3. Kto vie vysvetliť, čo to slovo znamená?
4. Vie niekto vymenovať tradičné rómske hodnoty?

Druhá fáza – expozícia

Učiteľ zhrnie poznatky o rómskej kultúre a vysvetlí, čo znamená pojem „*Rómstvo*“; v rómskom jazyku „*Romipen*“.

„**Romipen – Rómstvo**“ je súbor tradičných rómskych hodnôt a vzorov správania sa, ktorými by sa mal riadiť každý slušný Róm. Výraz „*Romipen*“ (niekedy používaný aj ako „*Romanipen*“) pochádza z rómskeho jazyka. Vyjadruje sa ním celá rómska česť, „*Rómstvo*“, rómsky zákon. Má mnoho významov. „*Rómstvo*“ nepredstavuje len rómsku kultúru, tradíciu, mentalitu, ale i dodržiavanie určitých nepísaných zákonov, ako je úcta k starším, pohostinnosť, poskytnutie pomoci, súdržnosť medzi Rómami, slušnosť, spôsob vystupovania a správania sa na verejnosti a podobne. Pojem sa veľa krát spomína v textoch rómskych rozprávok, pre hrdinov je „**Romipen**“ otázkou cti.

Rómska kultúra je súčasťou „*Rómstva*“. Rómska kultúra, to je rómsky jazyk, rómska hudba, rómsky tanec, rómske piesne, rómske zvyky a tradície, ale aj rómska literárna tvorba. Rómovia majú svojich rómskych autorov, ktorí písali v rómčine. Rómovia majú tiež svoju ľudovú slovesnosť („šukar *romano laviben*“) – ľudové rómske rozprávky, príbehy, legendy príslovia, porekadlá, hádanky, ktoré sa šírili medzi Rómami najprv ústnym podaním, niektoré sa zachovali aj v písomnej forme. Dnes si prečítame starú rómsku legendu, ktorú napísala rómska autorka Margita Reiznerová.

1. Práca s textom – rómska legenda „*Zrkadlo Rómov*“

Žiaci si otvoria učebnicu *Dejepisná čítanka – Pátrame po minulosti Rómov* na s. 11.

Žiaci čítajú text nahlas, pri čítaní sa striedajú.

Po prečítaní textu učiteľ zisťuje úroveň pochopenia textu formou otázok.

1. V ktorej krajine žili Rómovia kedysi dávno?
2. Čo malo zrkadlo pripomínať Rómom?
3. Prečo sa zrkadlo rozbilo?
4. Ktoré tradičné rómske hodnoty vo svojej pravlasti dodržiavali?
5. Ktoré tradičné rómske hodnoty porušili?
6. Prečo mnohí Rómovia túžia dať zrkadlo znova dokopy?
7. Ktoré tradičné rómske hodnoty a vzorce správania je potrebné dodržiavať aj v rodine?
8. Kto sa dnes stará o dodržiavanie tradičných rómskych hodnôt a vzorcov správania v rómskych komunitách?

2. Práca s textom – legenda „Tri prúty kráľa Svätopluka“

Učiteľ rozdá žiakom text *Tri prúty kráľa Svätopluka*.

Žiaci pracujú vo dvojiciach, čítajú text potichu.

Po prečítaní textu učiteľ zadáva otázky.

1. Ktoré spoločné znaky môžeme nájsť v legende „Zrkadlo Rómov“ a v legende „Tri prúty kráľa Svätopluka“?
2. Porovnajte, čo hovoril kráľ Svätopluk svojim potomkom. Aké varovanie im dal, aby boli neporaziteľní a priniesli krajine blahobyť a aké varovanie dal kráľ svojim Rómom pred ich odchodom z Indie?
3. Dodržali Rómovia a potomkovia Svätopluka rady kráľov?

Tretia fáza – fixácia

Počas tejto fázy si učiteľ spoločne so žiakmi zopakuje a upevní učivo, a to prostredníctvom otázok. Učiteľ preveruje, ktoré poznatky si žiaci osvojili a či pochopili jednotlivé súvislosti v prečítaných legendách „Zrkadlo Rómov“ a „Tri prúty kráľa Svätopluka“. Ďalej učiteľ zisťuje, ktoré poznatky si žiaci osvojili z rómskej kultúry a či vedia vymenovať hodnoty, ktoré patria medzi tradičné rómske hodnoty. Otázky na zopakovanie učiva zadáva náhodne vybraným žiakom. Majú byť zamerané na pochopenie dôležitosti rešpektovania kultúrnych hodnôt v spoločenstve ľudí, napríklad na:

- ♦ poznanie vlastnej identity, zachovanie jazyka;
- ♦ dodržiavanie zákonov a pravidiel spoluzitia – spolupatričnosť, vzájomná úcta, pomoc, slušnosť, rešpektovanie inakosti ľudí a iných kultúr v spoločenstve;
- ♦ zachovanie kultúrnych tradícií.

Odporúčané otázky na upevnenie učiva

1. Ako sa volá pravlasť Rómov?
2. Čo malo Rómom pripomínať zrkadlo, ktoré im dal kráľ pred ich odchodom z krajiny?
3. Prečo sa zrkadlo rozbilo?
4. Ktoré tradičné rómske hodnoty porušili?
5. Prečo dnes Rómovia hľadajú kúsok zrkadla?
6. O čom hovorí legenda „Tri prúty kráľa Svätopluka“?
7. Ktoré kultúrne hodnoty porušili potomkovia Svätopluka a Rómovia po odchode zo svojej pravlasti Indie?
8. Aký to malo dôsledok?

Štvrtá fáza – diagnostika

V tejto fáze učiteľ spolu so žiakmi slovné zhodnotia priebeh vyučovacej hodiny. Učiteľ zadá domácu úlohu, napríklad žiaci napíšu krátky text o dodržiavaní tradičných rómskych hodnôt v ich rodine.

Metodický list č. 3

Názov tematického celku:

Najstaršie zmienky o Rómoch v legendách a historických prameňoch

Téma: O čom nás informujú očití svedkovia?

Ročník: 7. – 9. ročník ZŠ

Počet vyučovacích hodín: 1

Ciele

Výchovné ciele:

- ♦ poznať spôsob obživy Rómov v minulosti;
- ♦ pochopiť život Rómov a ich vzťah k remeselným prácam;
- ♦ uvedomiť si význam vzdelávania sa a získania odbornej kvalifikácie ako hlavného predpokladu pre budúce zamestnanie.

Vzdelávacie ciele:

- ♦ osvojiť si primerané vedomosti a poznatky o tradičnom rómskom remesle, ktorým bolo kováčstvo;
- ♦ osvojiť si primerané vedomosti a poznatky o spôsobe obživy Rómov v minulosti.

Metodický list je zameraný na rozvoj týchto kompetencií:

• Osobnostné kompetencie

- uvedomovať si vlastnú identitu;
- rozvíjať sebauvedomenie a sebareflexiu;
- poznávať minulosť svojho spoločenstva v oblasti spôsobu obživy.

• Sociálne kompetencie

- pracovať v skupine a spolupracovať s druhými;
- vyjadrovať svoje názory, postoje a skúsenosti.

• Kultúrne kompetencie

- vnímať tradičné kultúrne hodnoty rómskeho spoločenstva;
- poznať a akceptovať rôznorodosť kultúr

Vzdelávacie metódy a formy práce:

- ✓ motivačný rozhovor;
- ✓ kolektívna práca;
- ✓ samostatná práca;
- ✓ práca s textom.

Pomôcky:

- učebnica *Dejepisná čítanka – Pátrame po minulosti Rómov*;
- text „O čom nás informujú očití svedkovia?“
- text „O remesle, v ktorom Rómovia odjakživa vynikali“

Metodický postup:

- ✓ Prvá fáza – motivácia
- ✓ Druhá fáza – expozícia
- ✓ Tretia fáza – fixácia
- ✓ Štvrtá fáza – diagnostika

Prvá fáza – motivácia

Učiteľ oznámi žiakom tému vyučovacej hodiny – Tradičné rómske remeslo – kováčstvo. Vysvetlí zdôvodnenie výberu témy, oboznámi ich cieľom a stručne im predstaví priebeh hodiny.

Kováčstvo patrilo medzi najčastejšie remeslá, ktorým sa živilí Rómovia po príchode na európsky kontinent. Prvé správy o rómskom kováčstve v Uhorsku sú z 15. a 16. storočia. Kováčstvo bolo popri muzikanstve najčastejším zamestnaním Rómov. Predpokladá sa, že znalosť spracovania kovov si priniesli predkovia Rómov už z Indie. Spôsob spracovania kovu bol podobný spôsobu v Indii. Na dnešnej hodine sa oboznámime so spôsobom práce kočujúcich kováčov. V našich krajinách tento spôsob zanikol už po druhej svetovej vojne. V súčasnosti kováčsku tradíciu rozvíjajú umeleckí kováči. Vyrábajú umelecky kované predmety, repliky kovových prvkov pre opravy pamiatkových objektov a kovový nábytok pre domáci i zahraničný trh. Každoročne od roku 2004 sa v Dunajskej Lužnej organizuje Európske rómske kováčske sympóziu. Zúčastňujú sa na ňom kováči z rôznych európskych krajín, ktorí na tomto sympóziu vystavujú svoje výrobky.

Druhá fáza – expozícia**Prečítame si historické svedectvá o kováčskom remesle.**

1. Práca s textom – historické svedectvá o kováčskom remesle – „O čom nás informujú očití svedkovia?“

Žiaci si otvoria učebnicu *Dejepisná čítanka* – Pátrame po minulosti Rómov na s. 14 – 15.

Žiaci čítajú text nahlas, pri čítaní sa striedajú.

Po prečítaní textu učiteľ zisťuje úroveň pochopenia textu formou otázok.

1. Porovnajte tieto tri svedectvá.
2. Zistite, čo majú spoločné.
3. Čo najviac prekvapilo autorov týchto troch svedectiev?
4. Čomu nemohol uveriť autor druhej správy?

Prečítame si druhý text o kováčstve.

2. Práca s textom – „O remesle, v ktorom Rómovia odjakživa vynikali“

Žiaci si otvoria učebnicu *Dejepisná čítanka* – Pátrame po minulosti Rómov na s. 25 – 26.

Žiaci pracujú samostatne, text čítajú potichu.**Po prečítaní textu učiteľ zadáva otázky:**

1. Ktoré spoločné znaky môžeme nájsť v historických svedectvách „O čom nás informujú očití svedkovia?“ a v texte „O remesle, v ktorom Rómovia odjakživa vynikali“?
2. Ako pracovali rómski kočujúci kováči?
3. Ktoré tradičné kováčske nástroje používali rómski kováči?
4. Čo najviac vyrábali?
5. Kto v súčasnosti rozvíja kováčsku tradíciu?

6. Ktoré výrobky vyrábajú umeleckí kováči v súčasnosti?
7. Ktoré podujatie sa každoročne od roku 2004 organizuje v Dunajskej Lužnej?

Tretia fáza – fixácia

Počas tejto fázy si učiteľ spoločne so žiakmi zopakuje a upevní učivo, a to prostredníctvom otázok. Učiteľ preveruje, ktoré poznatky si žiaci osvojili a či pochopili jednotlivé súvislosti v prečítaných historických svedectvách o kováčskom remesle a v texte „O remesle, v ktorom Rómovia odjakživa vynikali“. Otázky na zopakovanie učiva zadáva učiteľ náhodne vybraným žiakom.

Odporúčané otázky na upevnenie učiva.

1. O ktorom remesle pojednávali tri historické svedectvá a text „O remesle, v ktorom Rómovia odjakživa vynikali?“
2. Ako pracovali rómski kočujúci kováči?
3. Čo najviac vyrábali?
4. Na čo slúžil kováčovi mech a z čoho ho rómski kováči vyrábali?
5. Čo najviac vyrábali rómski kováči?
6. Kto v súčasnosti rozvíja kováčsku tradíciu?
7. Ktoré výrobky vyrábajú umeleckí kováči v súčasnosti?
8. Ktoré podujatie sa každoročne od roku 2004 organizuje v Dunajskej Lužnej?

Štvrtá fáza – diagnostika

V tejto fáze učiteľ spolu so žiakmi slovne zhodnotia priebeh vyučovacej hodiny. Učiteľ zadá domácu úlohu, napríklad žiaci pripravlia prezentáciu o kováčstvom remesle alebo sa spýtajú starých rodičov, či v ich okolí žili Rómovia, ktorí sa živili kováčskym remeslom a napíšu o tom krátky text. _

Pozn.: ďalšie zdroje pre rozširujúce učivo:

Jozef Facuna – Rene Lužica: Rómska kultúra, ŠPÚ, 2017 s. 71 – 75.

Irena Adamová: Antológia rómskych remesiel, ŠPÚ, 2007.

Metodický list č. 4

Názov tematického celku: Ako žili Rómovia v Uhorsku

Téma: O čom rozprávajú staré listiny

Ročník: 7 – 9 ročník ZŠ

Počet vyučovacích hodín: 1

Ciele

Výchovné ciele: vychovávať žiakov k slušnosti, k dobrým medziludským vzťahom bez svárov a konfliktov.

Vzdelávacie ciele:

- ♦ osvojiť si primerané vedomosti a poznatky o postavení Rómov v jednotlivých častiach Európy z kráľovských listín uhorských kráľov Žigmunda Luxemburského z roku 1423, Mateja Korvína z roku 1476 a Vladislava II. Jagelovského z roku 1496;
- ♦ osvojiť si primerané vedomosti a poznatky o živote Rómov v Uhorsku a o kultúrnych hodnotách rómskeho spoločenstva v minulosti.

Metodický list je zameraný na rozvoj týchto kompetencií:

• Osobnostné kompetencie

- uvedomovať si vlastnú identitu;
- rozvíjať sebauvedomenie a sebareflexiu;
- rozhodovať sa zodpovedne a cielavedome riadiť vlastný život;
- poznávať realitu a minulosť svojho spoločenstva a porovnať ich.

• Sociálne kompetencie

- pracovať v skupine a spolupracovať s druhými;
- rozvíjať dobré vzťahy s druhými;
- kooperatívne riešiť problémy a konflikty.

• Kultúrne kompetencie

- vnímať tradičné kultúrne hodnoty rómskeho spoločenstva;
- poznať a akceptovať rôznorodosť kultúr.

Vzdelávacie metódy a formy práce:

- ✓ motivačný rozhovor;
- ✓ skupinová práca;
- ✓ samostatná práca;
- ✓ práca s textom.

Pomôcky:

- učebnica *Dejepisná čítanka – Pátrame po minulosti Rómov*;
- text: *Rómske legendy – príbeh o vojvodovi Ladislavovi, príbeh o vdove po Jánovi Zápoľskom, regentke Izabele, príbeh Vladislava II. Jagelovského*
- prezentácia PowerPoint

Metodický postup:

- ✓ Prvá fáza – motivácia
- ✓ Druhá fáza – expozícia
- ✓ Tretia fáza – fixácia
- ✓ Štvrtá fáza – diagnostika

Prvá fáza – motivácia

Učiteľ oznámi žiakom tému vyučovacej hodiny „O čom rozprávajú staré listiny.“

Vysvetlí zdôvodnenie výberu témy, oboznámi žiakov cieľom a stručne im predstaví priebeh hodiny. Učiteľ potom nadviaže motivačný rozhovor so žiakmi o kočovaní/sťahovaní Rómov a krajinách, ktorými prechádzali.

Pomocné otázky.

1. V ktorej krajine kedysi dávno žili Rómovia?
2. Vymenuj jednotlivé krajiny, ktorými Rómovia prechádzali po odchode z Indie.

Druhá fáza – expozícia

Formu prezentácie nového učiva si zvolí učiteľ. Učiteľ zhrnie poznatky o živote Rómov v Uhorsku, udeľovaní ochranných listín niektorým skupinám Rómov na čele s vojvodami a kniežatami.

V roku 1417 prešla cez strednú Európu a južným Slovenskom obrovská migračná vlna Rómov zložená z viacerých početných skupín na čele s vojvodami a kniežatami, ktorí si získali ochranné listiny od cisára Žigmunda Luxemburského, neskôr od pápeža Martina V. a preukazovali sa nimi, ich opismi i falzifikátmi v celej západnej Európe. Cisár Žigmund Luxemburský v roku 1423 vydal ochranný glejt rómskej skupine na čele s vojvodom Ladislavom, ktorým sa takisto opismi a falzifikátmi preukazovali ešte omnoho neskôr. Zároveň sa Rómovia, ako v jednej z prvých oblastí na Slovensku, začali usadzovať v okolí Spišského hradu, kde cisár vtedy sídlil a kde boli vhodné možnosti obživy. Spiš a ďalšie slobodné kráľovské mestá na Slovensku boli v tom čase najbohatšie oblasti v rámci celého Uhorska. Po smrti Žigmunda Luxemburského prepukli znova boje o trón a v priebehu 15. storočia sa opakovali viackrát medzi Habsburgovcami, Matejom Korvínom, poľskými Jagelovcami i sedmohradským kniežaťom Jánom Zápoľským, zároveň prebehlo niekoľko vojenských výprav proti Turkom, ktorí porazili uhorské vojsko pri Varne v roku 1444, pokračovali v agresii v Bosne, Srbsku, Moldavsku. V tomto kontexte získali Rómovia viacero priaznivých listín za svoje služby pre mesto Sibiu z roku 1476, Matej Korvín im udelil ďalší glejt v roku 1487 za účasť na vojenských akciách. Rovnako Vladislav Jagelovský vydal listiny v rokoch 1492 a 1496 skupine Tomáša Polgára, na základe ktorých sa mohlo 25 rómskych kováčov spolu so šiatrami pohybovať voľne po krajine a vykonávať svoje remeslo, kde chceli. Táto skupina bola tiež v službách biskupa v Pécsi, pre ktorého vyrábali náboje do muškiet, delové gule a inú výzbroj až do konca 18. storočia, napríklad najžiadanejšie sečné zbrane sa vyrábali z kvalitnej dalmatínskej ocele, ktorej techniku spracovania Rómovia dokonale ovládali.

1. Práca stextom – rómska legenda

Oboznámime sa s obsahom ochranných listín – glejtov

Žiaci si otvoria učebnicu *Dejepisná čítanka – O čom rozprávajú staré listiny* na s. 18 – 20.

Žiaci čítajú text nahlas, pri čítaní sa striedajú.

Po prečítaní textu učiteľ zisťuje úroveň pochopenia textu kladením otázok/otázkami.

Otázky na zistenie úrovne porozumenia textu

1. Porovnajte jednotlivé staré listiny.
2. Čo majú listiny spoločné?
3. O čom tieto listiny vypovedajú?
4. Kto vymenoval Gašpara Nagya a Františka Balázsiho do funkcií cigánskych vojvodov?
5. Kto udelil ochranný list Tomášovi Polgárovi a prečo?

Tretia fáza – fixácia

Počas tejto fázy si učiteľ spoločne so žiakmi zopakuje a upevní učivo, a to prostredníctvom kladených otázok. Učiteľ preveruje, ktoré poznatky si žiaci osvojili a či pochopili jednotlivé súvislosti v prečítaných legendách „O čom rozprávajú staré listiny“. Ďalej učiteľ zisťuje, ktoré poznatky si žiaci osvojili o živote Rómov v Uhorsku a o kultúrnych hodnotách rómskeho spoločenstva v minulosti.

Odporúčané otázky na upevnenie učiva.

1. Kto vystavil pre „cigánskeho vojvodu“ dokument a v ktorom roku, a na ktorom hrade to bolo?
2. Ktorí panovníci sa spomínajú v prvej legende?
3. Komu vydal Vladislav Jagelovský ochranné listiny v rokoch 1492 a 1496?

4. Ako sa volá pravlasť Rómov?
5. Prečo Rómovia kočovali?
6. V ktorom období sa podľa historických prameňov začalo usadzovanie Rómov v Európe?
7. V ktorých oblastiach na Slovensku sa začali Rómovia najskôr usadzovať a prečo?
8. V ktorom roku vyšiel zákon, ktorým sa zakázal kočovný spôsob života Rómov?

Štvrtá fáza – diagnostika

V tejto fáze učiteľ spolu so žiakmi slovne zhodnotia priebeh vyučovacej hodiny. Učiteľ zadá domácu úlohu, napríklad žiaci napíšu krátky text o postavení Rómov v Uhorsku alebo napíšu stručnú charakteristiku ochranných listín – glejtov.

Pozn.: ďalšie zdroje pre rozširujúce učivo:

Jozef Facuna – René Lužica: Rómska kultúra, ŠPÚ, 2007 s. 71 – 75.

Metodický list č. 5

Názov tematického celku: Ako žili Rómovia v Uhorsku

Téma: Nepremyslená unáhlenosť

Ročník: 7. – 9. ročník ZŠ

Počet vyučovacích hodín: 1

Ciele

Výchovné ciele:

Vzdelávacie ciele:

Metodický list je zameraný na rozvoj týchto kompetencií:

- **Osobnostné kompetencie**

-

-

- **Sociálne kompetencie**

-

-

- **Kultúrne kompetencie**

-

-

Vzdelávacie metódy a formy práce:

- ✓ motivačný rozhovor;
- ✓ kolektívna práca;
- ✓ samostatná práca;
- ✓ práca s textom.

Pomôcky:

- učebnica *Dejepisná čítanka – Pátrame po minulosti Rómov*;
- text : Nepremyslená unáhlenosť.

Metodický postup:

- ✓ Prvá fáza – motivácia
- ✓ Druhá fáza – expozícia
- ✓ Tretia fáza – fixácia
- ✓ Štvrtá fáza – diagnostika

Metodický list č. 6

Názov tematického celku: Ako žili Rómovia v Uhorsku

Téma: O hudobnom nadaní Rómov

Ročník: 7. – 9. ročník ZŠ

Počet vyučovacích hodín: 1

Ciele**Výchovné ciele:**

- ♦ vychovávať žiakov k rešpektovaniu vlastnej kultúrnej identity a k rešpektovaniu ostatných kultúr;
- ♦ poukázať na pôsobenie rómskych hudobníkov na území strednej a východnej Európy a v kontexte dejín Rómov ponúknuť špecifický pohľad na hudobníkov, umelcov a ich význam, ktorý Rómom umožňoval včleniť sa do spoločnosti.

Vzdelávacie ciele:

- ♦ osvojiť si primerané vedomosti a poznatky o významných rómskych hudobníkoch;
- ♦ osvojiť si primerané vedomosti a poznatky o kultúrnych hodnotách rómskeho spoločenstva v minulosti;
- ♦ získať základné vedomosti o kultúre, folkloristike a tradíciách Rómov.

Metodický list je zameraný na rozvoj týchto kompetencií:**• Osobnostné kompetencie**

- uvedomovať si vlastnú identitu;
- rozvíjať sebauvedomenie a sebareflexiu;
- rozhodovať sa zodpovedne a cieľavedome riadiť vlastný život;
- poznávať realitu a minulosť svojho spoločenstva a porovnať ich.

• Sociálne kompetencie

- pracovať v skupine a spolupracovať s druhými;

- rozvíjať dobré vzťahy s druhými;
- kooperatívne riešiť problémy a konflikty.
- **Kultúrne kompetencie**
- vnímať tradičné kultúrne hodnoty rómskeho spoločenstva;
- poznať a akceptovať rôznorodosť kultúr.

Vzdelávacie metódy a formy práce:

- ✓ motivačný rozhovor;
- ✓ kolektívna práca;
- ✓ samostatná práca;
- ✓ práca s textom.

Pomôcky:

- učebnica *Dejepisná čítanka – Pátrame po minulosti Rómov*;
- text „*O hudobnom nadaní Cigánov*“
- text „*Legendárny primáš Jožko Piťo*“
- interaktívna tabuľa;
- fotografie významných rómskych hudobníkov;
- internet.

Metodický postup:

- ✓ Prvá fáza – motivácia
- ✓ Druhá fáza – expozícia
- ✓ Tretia fáza – fixácia
- ✓ Štvrtá fáza – diagnostika

Prvá fáza – motivácia

Učiteľ oznámi žiakom tému vyučovacej hodiny O hudobnom nadaní Rómov. Vysvetli zdôvodnenie výberu témy, oboznámi ich s cieľom a stručne predstaví priebeh hodiny. Učiteľ potom nadviaže motivačný rozhovor so žiakmi o významných predstaviteľoch rómskej hudby. Hudobné nadanie Rómov je známe. Môžeme predpokladať, že hudbou a tancom sa živili už ich predkovia v Indii. V 16. storočí sa spomínajú rómski hudobníci, ktorí hrali na gitaru. V nasledujúcich storočiach sa rómske hudobné skupiny tešili veľkej obľube u šľachty.

Dnes si povieme o legendárnych rómskych hudobníkoch, ktorí sa preslávili v Uhorsku svojou hrou na husliach. Nesporne najznámejšou postavou z radov rómskych hudobníkov bola huslistka menom **Cinka Panna** z Gemera. Ďalší rómski hudobníci, ktorí sa preslávili svojou hrou na husliach, boli **Michal Barna** a **Jozef Piťo**.

Druhá fáza – expozícia

1. Práca s textom – „O hudobnom nadaní Cigánov“

Prvý príbeh hovorí o tom, že v Spišskej župe na panstve grófa Csákyho v Iliášovciach Cigán menom Michal Barna, ktorý bol takým úžasným majstrom v hre na husliach, že ho vznešený kardinál gróf Imrich Csáky poctil tým, že ho vymenoval za dvorného hudobníka. Z legendy vyplýva, že tento ľud

mal vynikajúce schopnosti na viaceré hudobné, kultúrne a umelecké nadanie, o čom nemožno vôbec pochybovať. Ich nadanie a hudobné cítenie dokazuje, akú náklonnosť majú k tomuto povolaniu.

Žiaci si otvoria učebnicu *Dejepisná čítanka – Pátrame po minulosti Rómov* na s. 27.

Žiaci čítajú text nahlas, pri čítaní sa striedajú.

Po prečítaní textu učiteľ zisťuje úroveň pochopenia textu formou otázok.

- 1 O ktorých rómskych hudobníkoch sa pojednáva v ukážke „O hudobnom nadaní Cigánov“?
2. Kde žil Michal Barna a čím sa preslávil?
3. Ktorá trvalá pamiatka na jeho veľké umenie zostala?
4. Kde vystavili jeho obraz?
5. Čo znamená pochvalný výrok „Magyár Orpheus“ (Maďarský Orfeus)?
6. Kto bola Cinka Panna (Panna Cinková)?
7. Ktoré podujatie sa každý rok organizuje na jej počesť v obci Gemer?

2. Práca s textom – „Legendárny primáš Jožko Piťo“

Prečítame si niečo o Jožkovi Piťovi, ktorý bol najslávnejším interpretom slovenských ľudových piesní, najmä trávnic. Už ako desaťročný vedel hrať na husliach.

Žiaci si otvoria učebnicu *Dejepisná čítanka – Pátrame po minulosti Rómov* na s. 28.

Žiaci pracujú samostatne, čítajú text potichu.

Po prečítaní textu učiteľ zisťuje úroveň pochopenia textu formou otázok.

1. Kedy sa narodil a kde žil Jožko Piťo?
2. Ako sa naučil hrať na husliach? Poznal noty?
3. Mal Piťo svoju kapelu?
4. Aké piesne hrával?
5. Komu hrával Jožko Piťo?
6. Kto namaľoval obraz Jožka Piťu?
7. Kde je jeho obraz vystavený?
8. Koľko detí mal Jožko Piťo a kto z nich prevzal kapelu po otcovi?
9. Kedy zomrel a kde je pochovaný?

Teoretické doplnenie

Cinka Panna, vlastným menom Anna Cinka (1711 – 1772), sa narodila v rómskej rodine v obci Gemer neďaleko Rožňavy. Vyrastala v hudobne založenej rodine, jej otec a bratia pôsobili na dvore Františka Rákociho. Od detstva skúšala najprv tajne hrať na otcových husliach. Jej nevšedný výnimočný talent neušiel pozornosti statkára Lániho, ktorý sa v neprítomnosti jej otca správal k nej ako tuteur a podporoval ju natoľko, že jej vybavil a umožnil štúdium v Rožňave u kapelníka Jána Nepomuka Palackého. Bola známa v celom Uhorsku, Poľsku a Rumunsku. Hrať na husliach začala od 9 rokov. Ako primáška pôsobila v kapele svojho muža muzikanta, v ktorej neskôr pôsobili aj jej synovia. Vystupovala v mužskom oblečení a s fajkou v ústach. Okrem majstrovskej hry na husliach hrala aj na citaru, píšťalku, fleuru, kolovrátok, gajdy, fajfarku, zvonce, mulitánku. Po jej smrti vzniklo veľa legend, jej meno sa objavilo aj v literárnej a dramatickej tvorbe (napr. v historických dielach Mora Jókaiho). V roku 2008 ju preslávil film *Cinka Panna* (réžia Dušan Rapoš), kde ju hrala ako desaťročnú Vanesa Šarköziová a gruzínska herečka Anna Gurji. Prepracovala množstvo ľudových skladieb. Cinka Panna

sa považuje za priekopníčku tvorby kompozícií halgató. Najväčšie diela Cinka Panny sú zachytené v Uhorskej zbierke z roku 1730, ktorá obsahuje 64 maďarských piesní, 15 slovenských piesní, 12 tzv. suitských tancov a 6 maďarských kuruckých skladieb.

Jozef Pihík

Medzi známymi hudobníkmi – skladateľmi patril aj Jozef Pihík. Pôsobil v rokoch 1920 až 1950 v Bratislave. Väčšinou hrával ľudové pesničky, ktoré upravil na tanečné. Neskôr začal hrať i známe uhorské skladby. Repertoár podriaďoval požiadavkám vyšších vrstiev a zaraďoval i zahraničné skladby, a to nielen z Maďarska, ale i z Poľska, Rakúska, Nemecka, Rumunska a Talianska. Jeho orchester pozostával z najlepších hudobníkov. Pihík bol známym huslistom, virtuóz, ktorý svojou čistou hrou dával podnet a motiváciu skladateľom ľudového umenia u nás.

Tretia fáza – fixácia

Počas tejto fázy si učiteľ spoločne so žiakmi zopakuje a upevní učivo, a to prostredníctvom otázok. Učiteľ preveruje, ktoré poznatky o rómskej hudbe a významných rómskych hudobníkoch, ktorí sa preslávili nielen na Slovensku, ale aj v iných krajinách si žiaci osvojili.

Odporúčané otázky na upevnenie učiva

1. O ktorých významných hudobníkoch sme hovorili?
2. Ako sa volal gróf, ktorý vymenoval Michala Barnu za dvorného hudobníka?
3. Komu hrával legendárny primáš Jožko Piňo?
4. Čím sa preslávila Cinka Panna?
5. Kto bol Jozef Pihík?
6. Poznáte nejakých hudobníkov vo vašom okolí? Porozprávajte o nich.
7. Ktorú hudbu najradšej počúvate?
8. Máte svojho obľúbeného rómskeho hudobníka?

Štvrtá fáza – diagnostika

V tejto fáze učiteľ spolu so žiakmi slovne zhodnotia priebeh vyučovacej hodiny. Učiteľ zadá domácu úlohu: vyhľadať z internetovej stránky text o hudbe a vypracovať otázky.

Otázky z hudby

1. Ako delíme rómsky folklór?
2. Ako delíme rómske piesne?
3. Charakterizujte hudobný žáner Rom-pop a uveďte súčasných predstaviteľov.
4. Charakterizujte hudobný žáner Rom-jazz a uveďte súčasných predstaviteľov.
5. Charakterizujte hudobný žáner Flamenco a uveďte súčasných predstaviteľov.

Zdroj: <http://amariluma.romanokher.sk/encyclopedia/tag/hudba/>

Metodický list č. 7

Názov tematického celku: Ako žili Rómovia v Uhorsku

Téma: Ako vyzerali obydlia Rómov

Ročník: 7. – 9. ročník ZŠ

Počet vyučovacích hodín: 1

Ciele

Výchovné ciele:

- ♦ vychovávať žiakov k rešpektovaniu vlastnej kultúrnej identity, poznaniu spôsobu života, bývania, spôsobu obživy predkov v minulosti;
- ♦ v kontexte dejín Rómov ponúknuť špecifický pohľad na život Rómov v minulosti, na obydlia Rómov a ich vývoj.

Vzdelávacie ciele:

- ♦ osvojiť si primerané vedomosti a poznatky o obydliach Rómov v minulosti;
- ♦ opísať svojimi slovami rómske bývanie v minulosti a v súčasnosti.

Metodický list je zameraný na rozvoj týchto kompetencií:

• Osobnostné kompetencie

- uvedomovať si vlastnú identitu;
- rozvíjať sebauvedomenie a sebareflexiu;
- rozhodovať sa zodpovedne a cieľavedome riadiť vlastný život;
- poznávať realitu a minulosť svojho spoločenstva a porovnať ich.

• Sociálne kompetencie

- pracovať v skupine a spolupracovať s druhými;
- rozvíjať dobré vzťahy s druhými;
- kooperatívne riešiť problémy a konflikty.

• Kultúrne kompetencie

- vnímať tradičné kultúrne hodnoty rómskeho spoločenstva;
- poznať a akceptovať rôznorodosť kultúr.

Vzdelávacie metódy a formy práce:

- ✓ motivačný rozhovor;
- ✓ kolektívna práca;
- ✓ samostatná práca;
- ✓ práca s textom.

Pomôcky:

- učebnica *Dejepisná čítanka – Pátrame po minulosti Rómov*;
- text „Ako vyzerali obydlia Rómov“
- interaktívna tabuľa;
- fotografie obydlií Rómov;
- internet.

Metodický postup:

- ✓ Prvá fáza – motivácia
- ✓ Druhá fáza – expozícia
- ✓ Tretia fáza – fixácia
- ✓ Štvrtá fáza – diagnostika

Prvá fáza – motivácia

Učiteľ oznámi žiakom tému vyučovacej hodiny – ako vyzerali obydlia Rómov minulosti a ako vyzerajú obydlia Rómov v súčasnosti.

Druhá fáza – expozícia**1. Práca s textom – „Ako vyzerali obydlia Rómov“**

Žiaci si otvoria učebnicu *Dejepisná čítanka* – Pátrame po minulosti Rómov na s. 29 – 31.

Žiaci čítajú text nahlas, pri čítaní sa striedajú.

Po prečítaní textu učiteľ zisťuje úroveň pochopenia textu formou otázok a úloh.

1. Rozlíšte jednotlivé typy obydlií, ktoré si stavali Rómovia.
2. Čo bolo neoddeliteľnou súčasťou rómskeho bývania v stanoch a šiatroch?
3. Opíšte zemnicu ako najstaršie obydlie Rómov v minulosti.
4. Aký rozdiel bol medzi zemnicou a polozemnicou?
5. Ktoré obydlie mali kočovní Rómovia?
6. Ako vyzerali domy, ktoré využívali len na bývanie?
7. Aké obydlia si stavali Rómovia neskôr?
8. Opíšte, ako vyzeral jednopriestorový dom.

Teoretické doplnenie

Najrozšírenejším typom bývania v osadách bolo jednopriestorové obydlie nazývané koliba. Pôdorys jednopriestorovej koliby je väčšinou štvorcový alebo obdĺžnikový. Sedlová strecha nemala vyplnený štít. Bola pokrytá kusmi plechu alebo doskami. Použitý stavebný materiál zodpovedal možnostiam danej lokality. V horských zalesnených lokalitách sa využívalo drevo, kombinácia dreva a kameňa. V nížinách sa využívali nepálené tehly – váľky, ktoré sa vyrábali z blata a slamy v drevených formách. Pôdorys budúcej koliby sa vyznačil štyrmi kolíkmi spojenými šnúrou. Pozdĺžne sa položili prvé rady váľkov. Váľky boli kladené „nasucho“ alebo s maltou. Výška stien dosahovala 2 metre. Koliba mala pec a dymovod, ktorý bol v bočnej stene. Doskové dvere nemali prah, okná sa neotvárali, boli vyplnené tabuľkou skla alebo lepenkou. Interiér býval veľmi skromný. Podlaha bola hlinená, výnimočne dosková. Jediným kusom nábytku bola posteľ, na ktorej spali rodičia a najmenšie deti. Niektoré príbytky mali stôl a stoličky. Steny boli vyzdobené obrazmi svätých, neskôr fotografiami členov domácnosti. Osvetlenie interiéru sa vyskytovalo len výnimočne. Šaty boli zavesené na klincoch. Nádoby na varenie boli na stole, na poličke, na zemi. Aj keď jednopriestorové obydlia patria do minulosti, najchudobnejšie rodiny žijú v uvedených podmienkach aj v súčasnosti.

Teoretické doplnenie o súčasnom bývaní Rómov v rómских osadách

Podmienky bývania sú najhoršie v najizolovanejších a najsegregovanejších osadách. Prístup k elektrine, vode, plynu a ďalším verejným službám prakticky neexistuje alebo je značne obmedzený v mnohých marginalizovaných osadách. Najväčším problémom v tomto ohľade je nedostatočný

prístup k elektrine, vode, kanalizácii a odvozu odpadu. Väčšina Rómov žijúcich v osadách nevlastní svoje domy ani pozemky, na ktorých sú postavené. Nejasnosti ohľadne vlastníctva pozemkov zabrahňujú zlepšeniu podmienok bývania, keďže ani jednotlivci ani miestne samosprávy nie sú schopní ani ochotní udržiavať jestvujúce budovy a miestnu infraštruktúru, ani do nich investovať, pokiaľ nie je vlastníctvo vysporiadané.

Tretia fáza – fixácia

Počas tejto fázy si učiteľ spoločne so žiakmi zopakuje a upevní učivo, a to prostredníctvom otázok. Učiteľ preveruje, ktoré poznatky si žiaci osvojili o obydlíach Rómov v minulosti.

Otázky

1. Aké príbytky si stavali Rómovia v minulosti?
2. Aké obydlie mali v minulosti kočovní Rómovia?
3. Stručne opíšte, ako vyzeralo jednopriestorové obydlie nazývané koliba.
4. Môžeme aj dnes vidieť také obydlia ako v minulosti?
5. Opíšte súčasné obydlia Rómov v rómskych osadách.

Štvrtá fáza – diagnostika

V tejto fáze učiteľ spolu so žiakmi slovne zhodnotia priebeh vyučovacej hodiny. Učiteľ zadá domácu úlohu: **napísať krátky text o svojom obydlí.**

Metodický list č. 8

Tematický celok: Ako žili Rómovia v Uhorsku

Téma: Tradičná rómska svadba, Sviatky

Ročník: 7. – 9. ročník ZŠ

Počet vyučovacích hodín: 2

Ciele

Výchovné ciele:

- ♦ oboznamovať žiakov s tradičnou rómskou kultúrou, zvykmi, ktoré ich predkovia v minulosti dodržiavali pri rôznych životných situáciách;
- ♦ uznávať tradície a hodnoty svojho národa, chápať jeho minulosť i súčasnosť v európskom a svetovom kontexte.

Vzdelávacie ciele:

- ♦ osvojiť si získané poznatky o zvykoch a tradíciách Rómov počas sviatkov, ako sú Veľká noc, Turíce a Vianoce a taktiež o zvykoch a tradíciách počas životných situácií, ako je narodenie dieťaťa, svadba, krstiny, pohreb.
- ♦ osvojiť si morálne hodnoty, ktoré sú v živote veľmi dôležité;
- ♦ osvojiť si primerané vedomosti a poznatky o tradičnej rómskej rodine.

Metodický list je zameraný na rozvoj týchto kompetencií:

• Osobnostné kompetencie

- uvedomovať si vlastnú identitu;

- rozvíjať sebauvedomenie a sebareflexiu;
- poznávať minulosť svojho spoločenstva, kultúrne hodnoty.

• Sociálne kompetencie

- pracovať v skupine a spolupracovať s druhými;
- vyjadrovať svoje názory, postoje a skúsenosti;
- rozvíjať dobré vzťahy s druhými;
- kooperatívne riešiť problémy a konflikty.

• Kultúrne kompetencie

- vnímať tradičné kultúrne hodnoty rómskeho spoločenstva;
- poznať a akceptovať rôznorodosť kultúr.

Vzdelávacie metódy a formy práce:

- ✓ motivačný rozhovor;
- ✓ kolektívna práca;
- ✓ samostatná práca;
- ✓ práca s textom.

Pomôcky:

- učebnica *Dejepisná čítanka – Pátrame po minulosti Rómov*;
- texty: „Tradičná rómska svadba“, „Sviatky“

Metodický postup:

- ✓ Prvá fáza – motivácia
- ✓ Druhá fáza – expozícia
- ✓ Tretia fáza – fixácia
- ✓ Štvrtá fáza – diagnostika

Prvá fáza – motivácia

Učiteľ oznámi žiakom tému vyučovacej hodiny. Povieme si o tradičných rómskych zvykoch a tradíciách počas sviatkov, ako sú Veľká noc, Turíce a Vianoce a taktiež o zvykoch a tradíciách počas životných situácií, ako je narodenie dieťaťa, svadba, krstiny, pohreb. Tiež si povieme o Elene Lackovej, prvej rómskej spisovateľke, autorke literatúry pre deti. Elena Lacková bola prvou rómskou ženou zo Slovenska, ktorá absolvovala vysokoškolské štúdium na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe. Vo svojej knihe *„Narodila som sa pod šťastnou hviezdou“* spomína na zvyky, ktoré boli späté so sviatočnými dňami počas roka.

Druhá fáza – expozícia

1. Práca s textom – Tradičná rómska svadba

Žiaci si otvoria učebnicu *Dejepisná čítanka* na s. 34.

Žiaci čítajú text nahlas, pri čítaní sa striedajú.

Po prečítaní textu učiteľ zadá otázky.

Otázky

1. Akú úlohu zohrávali rodičia pri výbere manželky pre svojho syna?
2. Ako prebiehali tradičné rómske pytačky?
3. Povedzte, ktoré zo spomínaných zvykov sa ešte aj dnes dodržiavajú na rómskych svadbách?

2. Práca s druhým textom – Sviatky/Dejepisná čítanka na s. 36.

Elena Lacková vo svojej knihe „*Narodila som sa pod šťastnou hviezdou*“ spomína na zvyky, ktoré boli späté so sviatočnými dňami počas roka.

Po prečítaní textu učiteľ zadá otázky.

Otázky

1. Ktoré rómske zvyky dodržiavali Rómovia na Veľkú noc?
2. Opíšte, ako pochovávali basu.
3. Ktoré zvyky dodržiavali Rómovia na Turíce?
4. Ktorý zvyk dodržiavali, keď bol Mesiac v splne?

Pozn.: Ďalšie zdroje pre rozširujúce učivo:

Jozef Facuna – René Lužica: *Rómska kultúra*, ŠPÚ, 2017. s. 27 – 40.

Tretia fáza – fixácia

Počas tejto fázy si učiteľ spoločne so žiakmi zopakuje a upevní učivo, a to prostredníctvom otázok. Učiteľ preveruje, ktoré poznatky si žiaci osvojili o rómskych zvykoch a tradíciách.

Odporúčané otázky na upevnenie učiva.

1. Ktoré obmedzenia musela dodržiavať tehotná rómska žena?
1. Ktoré zvyky sa dodržiavali pri narodení dieťaťa?
2. V ktorú poveru verila staršia generácia Rómov pri nepokrstenom dieťati?
3. Ktoré zvyky dodržiavali Rómovia na krstinách?
4. Opíšte zvyky Rómov pri úmrtí.

Štvrtá fáza – diagnostika

V tejto fáze učiteľ spolu so žiakmi slovne zhodnotia priebeh vyučovacej hodiny. Učiteľ zadá domácu úlohu, napríklad: žiaci napíšu krátky text o zvykoch a tradíciách, ktoré sa dodržiavajú v ich rodine na sviatky – Veľká noc, Vianoce.

Metodický list č. 9

Tematický celok: Ako žili Rómovia v Uhorsku

Téma: Prečo si Rómovia dávali prezývky

Ročník: 7. – 9. ročník ZŠ

Počet vyučovacích hodín: 1

Ciele

Výchovné ciele:

- ♦ oboznamovať žiakov s tradičnou rómskou kultúrou, zvykmi, ktoré ich predkovia v minulosti dodržiavali pri rôznych životných situáciách;
- ♦ vychovávať žiakov k rešpektovaniu iných kultúr v spoločnosti.

Vzdelávacie ciele:

- ♦ osvojiť si získané poznatky o živote Rómov v Uhorsku v druhej polovici 18. storočia, osvojiť si ozajstné morálne hodnoty, ktoré sú v živote veľmi dôležité;
- ♦ osvojiť si primerané vedomosti a poznatky o tradičnej rómskej rodine.

Metodický list je zameraný na rozvoj týchto kompetencií:

• Osobnostné kompetencie

- vytvárať vlastnú identitu a uvedomovať si ju;
- rozvíjať sebauvedomenie a sebareflexiu;
- poznávať minulosť svojho spoločenstva, kultúrne hodnoty

• Sociálne kompetencie

- pracovať v skupine a spolupracovať s druhými;
- vyjadrovať svoje názory, postoje a skúsenosti.
- rozvíjať dobré vzťahy s druhými;
- kooperatívne riešiť problémy a konflikty.

• Kultúrne kompetencie

- vnímať tradičné kultúrne hodnoty rómskeho spoločenstva;
- poznať a akceptovať rôznorodosť kultúr.

Vzdelávacie metódy a formy práce:

- ✓ motivačný rozhovor;
- ✓ kolektívna práca;
- ✓ samostatná práca;
- ✓ práca s textom.

Pomôcky:

- učebnica *Dejepisná čítanka – Pátrame po minulosti Rómov;*
- text: *Prečo si Rómovia dávali prezývky*

Metodický postup:

- ✓ Prvá fáza – motivácia
- ✓ Druhá fáza – expozícia
- ✓ Tretia fáza – fixácia
- ✓ Štvrtá fáza – diagnostika

Prvá fáza – motivácia

Učiteľ oznámi žiakom tému vyučovacej hodiny. Elena Lacková vo svojej knihe „*Narodila som sa pod šťastnou hviezdou*“ spomína rómske priezviská. Výnimkou bola jej rodina, ktorá jediná mala v osade priezvisko Doktor. Rómovia sa však v osade nepoznali podľa priezviska, ale podľa prezývky, ktorú mal každý Róm.

Druhá fáza – expozícia

Po rozpade Byzancie sa Rómovia začali hromadne sťahovať do Európy. Pri hľadaní lepšieho života sa ich tábory túlili po všetkých krajinách a tam, kde sa aspoň na chvíľu usadili, vznikli cigánske dediny. To všetko sa stalo už v 15. storočí, keď európske roľníctvo začalo získavať priezviská. Rovnako ako iné národy, aj Rómovia mali spočiatku iba mená a prezývky. A ak bolo meno oficiálne, bolo dané pri krste, potom boli prezývky spojené s povoláním, charakterom alebo vzhľadom. V dávnych dobách sa rómske mená deťom dávali rovnako ako krstní otcovia. Priezvisko sa začalo šľachtití vzhľadom na dôležitosť. Potom táto tradícia prešla na mená. Vždy však mali nejaký význam. Nie oficiálne meno a priezvisko, ale prezývka Rómov je stále na prvom mieste.

1. Práca s textom – *Prečo si Rómovia dávali prezývky*

Žiaci si otvoria učebnicu *Dejepisná čítanka* na s. 37.

Žiaci čítajú text nahlas, pri čítaní sa striedajú.

Po prečítaní textu učiteľ zadá otázky.

Otázky

1. Aké dievčenské priezvisko mala Elena Lacková?
2. Na ktorej vysokej škole študovala?
3. Koľko mala rokov, keď ukončila vysokú školu?
4. V čom podľa vás spočíva význam mena a priezviska pre človeka?
5. Aké prezývky si dávali Rómovia?
6. Aké prezývky máte vo vašej rodine?
7. Ktoré literárne diela napísala Elena Lacková?

Teoretické doplnenie

Nariadenia Márie Terézie a Jozefa II. boli zamerané na asimiláciu Rómov. Podľa nariadení z rokov 1761 a 1773 sa z nich mali stať roľníci: mala im byť pridelená pôda, mali prijať kresťanské meno, nemali byť viac nazývaní Cigánmi, ale «novosedliakmi». Pod trestom palicovania nesmeli používať vlastný odev, vlastný jazyk, nemali medzi sebou uzatvárať sobáše, deti z takýchto manželstiev im mali byť odnímané a dávané na výchovu k sedliakom. Jozef II. kládol vo svojich nariadeniach dôraz na školskú dochádzku, vyučenie k remeslu, povinnú návštevu kostola a na zlepšenie hygienických podmienok. Nariadenia oboch panovníkov sa stali vzorom pre riešenie prístupu k rómskemu obyvateľstvu aj v ďalších európskych krajinách. Zo súpisov z druhej polovice 18. storočia sa dozvedáme, že Rómovia v tom čase žili na celom území dnešného Slovenska. Prevládal u nich usadlý spôsob života, živili sa najmä kováčstvom, muzikanstvom a príležitostnou poľnohospodárskou činnosťou. V súpisoch niektorých žúp sa spomínajú aj rómske priezviská; je zaujímavé, že mnohé z nich sú v tých istých oblastiach rozšírené dodnes. Po vyše dvesto rokoch sa často zmenil len spôsob ich zapisovania, z Csonku sa stal Čonka, zo Zsigu Žiga. Na západnom Slovensku sme už vtedy mohli nájsť nositeľov mena Farkaš, Herák a Oláh; na strednom Slovensku existovali priezviská Facuna, Horváth, Ištók; na území Žitného ostrova Bihari, Mezei, Rigo, Šipoš, Újvári; v oblasti Gemera a Malohontu boli rozšírené priezviská Boldy, Čonka, Farkaš, Oláh, Radič, Stojka; v Košiciach a Abovsko-Turnianskej župe zas Adam, Bandi, Bango, Berky, Bodi, Žiga. V oblasti Šariša už vtedy žili Rómovia s priezviskom Lacko. Na Spiši boli zaznamenané priezviská Gabčo, Horváth, Holub, Pompa.

Zdroje: Arne B. Mann: *Rómsky dejepis*

<https://unibook.upjs.sk/img/cms/2016/romovia-tkacova-final.pdf> s. 108 – 112

Pozn.: Ďalšie zdroje pre rozširujúce učivo:

Jozef Facuna – René Lužica: *Rómska kultúra*, ŠPÚ, 2017 s. 27 – 40.

Tretia fáza – fixácia

Počas tejto fázy si učiteľ spoločne so žiakmi zopakuje a upevní učivo, a to prostredníctvom otázok. Učiteľ preveruje, ktoré poznatky si žiaci osvojili o rómskych zvykoch a tradíciách.

Odporúčané otázky na upevnenie učiva.

1. O čom vypovedajú súpisy z druhej polovice 18. storočia?

2. Ktoré rómske priezviská sa v súpisoch niektorých žúp spomínajú?

Štvrtá fáza – diagnostika

V tejto fáze učiteľ spolu so žiakmi slovne zhodnotia priebeh vyučovacej hodiny. Učiteľ zadá domácu úlohu, napríklad: žiaci napíšu krátky text o prezývkach v ich rodine alebo o prezývkach Rómov v mieste ich bydliska a či sú spojené s povoláním, charakterom alebo vzhľadom.

Metodický list č. 10

Názov tematického celku: Ako žili Rómovia v Uhorsku

Téma: O čo sa snažili osvietenský panovníci

Ročník: 7. – 9. ročník ZŠ

Počet vyučovacích hodín: 1

Ciele

Výchovné ciele:

- ♦ oboznámiť sa so životom Rómov v Uhorsku počas vlády osvietenských panovníkov Márie Terézie a jej syna Jozefa II.

Vzdelávacie ciele:

- ♦ osvojiť si primerané vedomosti a poznatky o nariadeniach osvietenských panovníkov, ktorými sa snažili prinútiť Rómov, aby sa usadili a prispôsobili väčšinovému obyvateľstvu.

Metodický list je zameraný na rozvoj týchto kompetencií:

• Osobnostné kompetencie

- uvedomovať si vlastnú identitu;
- prejavovať v správaní vzťah k sebe a k iným;
- uvedomovať si dôsledky svojho správania vzhľadom na iné osoby.

• Sociálne kompetencie

- pracovať v skupine a spolupracovať s druhými;
- vyjadrovať svoje názory, postoje a skúsenosti;
- správať sa empaticky k svojmu okoliu.

• Kultúrne kompetencie

- vnímať tradičné kultúrne hodnoty rómskeho spoločenstva;
- akceptovať a rešpektovať multikultúrne odlišnosti detí a dospelých.

Vzdelávacie metódy a formy práce:

- ✓ motivačný rozhovor;
- ✓ kolektívna práca;
- ✓ samostatná práca;
- ✓ práca s textom.

Pomôcky:

- učebnica *Dejepisná čítanka – Pátrame po minulosti Rómov*;
- text : *O čo sa snažili osvietenský panovníci*;
- internet.

Metodický postup:

- ✓ Prvá fáza – motivácia
- ✓ Druhá fáza – expozícia
- ✓ Tretia fáza – fixácia
- ✓ Štvrtá fáza – diagnostika

Prvá fáza – motivácia

Oboznámiť žiakov s témou vyučovacej hodiny – život Rómov v Uhorsku v období vládnutia osvietenských panovníkov Márie Terézie a jej syna Jozefa II. Obidvaja sa snažili rôznymi nariadeniami prinútiť Rómov, aby sa usadili a prispôbili väčšinovému obyvateľstvu. Túto ich snahu označujeme ako kolonizáciu alebo asimiláciu rómskeho obyvateľstva. V roku 1783 vydal Jozef II. nariadenia pre „*spásu cigánskej duše*“.

Druhá fáza – expozícia

Prečítame si nariadenia, ktoré vydal Jozef II.

1. Práca s textom – O čo sa snažili osvietenský panovníci

Žiaci si otvoria učebnicu *Dejepisná čítanka – Pátrame po minulosti Rómov* na s. 24.

Učiteľ vysvetlí žiakom nariadenia, ktoré vydal osvietenský panovník Jozef II., potom žiaci prečítajú text v kapitole Teoretické doplnenie a odpovedajú na otázky:

1. Teoretické doplnenie:**Osvietenské reformy Márie Terézie**

Obdobie osvietenstva je výrazným medzníkom vo vnímaní začlenenia Rómov v Európe. Prenasledovanie Rómov v západnej Európe spôsobilo, že v priebehu stáročí sa ich počet vo východných častiach Európy znásobil. V 17. storočí sa aj uhorské stolice a mestá snažili brániť príchodu ďalších Rómov rôznymi nariadeniami a opatreniami, avšak radikálne riešenie nastalo až v období osvietenstva, kedy sa Mária Terézia a Jozef II. pokúsili o trvalé usadenie rómskeho obyvateľstva na území Rakúsko-Uhorska. Aj keď sa mnohé z ich predstáv nedali uskutočniť, obsahovali viaceré moderné myšlienky (napr. dôraz na školskú dochádzku, výchovu detí). Podľa týchto nariadení po prvý raz v dejinách Rómov nevyháňali, ale počítali s nimi ako s obyvateľmi svojej krajiny. Nariadenia Márie Terézie a Jozefa II. boli zamerané na asimiláciu Rómov (asimilácia – splynutie s ostatným obyvateľstvom). Podľa nariadení z rokov 1761 a 1773 sa z nich mali stať roľníci: mala im byť pridelená pôda, mali prijať kresťanské meno, nemali byť viac nazývaní Cigánmi, ale “novosedliakmi” (Neubauer, Új-Magyar). Pod trestom palicovania nesmeli používať vlastný odev, vlastný jazyk, nemali medzi sebou uzatvárať sobáše, deti z takýchto manželstiev im mali byť odnímané a dávané na výchovu k sedliakom. Jozef II. kládol vo svojich nariadeniach (z roku 1782) dôraz na školskú dochádzku, vyučenie sa remeslu, povinnú návštevu kostola a na zlepšenie hygienických podmienok. Jedným z opatrení boli i súpisy obyvateľstva. Dozvedáme sa z nich, že v druhej polovici 18. storočia Rómovia žili na celom území dnešného Slovenska. Prevládal u nich usadlý spôsob života, živili sa najmä kováčstvom, muzikanstvom a príležitostnou poľnohospodárskou prácou. V súpisoch niektorých žúp sa spomínajú aj rómske priezviská; je zaujímavé, že mnohé z nich sú v tých istých oblastiach rozšírené dodnes. Nariadenia oboch panovníkov sa stali vzorom pre riešenie prístupu k rómskemu obyvateľstvu aj v ďalších európskych krajinách. Napriek snahám osvietenských panovníkov v praxi niekedy pretrvávali praktiky predchádzajúcich “riešení”. Takým bol aj tzv. Hontiansky proces v roku 1782, kedy bolo krutým spôsobom popravených štyridsať Rómov obvinených z vražd a ludožrúctva. Dodatočné vyšetrovanie vyslaným

cisárskym komisárom preukázalo ich nevinu. Zistilo sa, že z osôb, ktoré mali byť zavraždené, žiadna nechýbala a že priznania k vraždám a ľudozrúctvu boli na obvinených Rómoch vynútené mučením.

Otázky

1. Na čo bolo zamerané nariadenia Márie Terézie a Jozefa II.?
2. Kým sa mali stať Rómovia?
3. Ktoré zákazy voči Rómom obsahovali nariadenia Márie Terézie a Jozefa II.?
4. Na čo kládol dôraz Jozef II. vo svojich nariadeniach (z roku 1782)?
5. Z čoho obvinil Rómov Hontiansky proces v roku 1782 a čo sa stalo?

Tretia fáza – fixácia

Počas tejto fázy si učiteľ spoločne so žiakmi zopakuje a upevní učivo, a to prostredníctvom otázok. Učiteľ preveruje, ktoré poznatky si žiaci osvojili a či pochopili jednotlivé súvislosti v historickom období života Rómov v Uhorsku počas vládnutia osvietenských panovníkov Márie Terézie a Jozefa II.

Odporúčané otázky na upevnenie učiva.

1. Ako sa zmenil život Rómov v Uhorsku po nariadeniach Márie Terézie a Jozefa II.?
2. Stáli sa z Rómov roľníci? Ktoré remeslá vykonávali?
5. O čom pojednával Hontiansky proces v roku 1782?

Štvrtá fáza – diagnostika

V tejto fáze učiteľ rozdá žiakom kópie textu – 2. Teoretické doplnenie. Učiteľ zadá žiakom úlohu pracovať s textom a nájsť odpovede na otázky, alebo zadá žiakom inú úlohu zo života Rómov v Uhorsku v období vládnutia osvietenských panovníkov.

2. Teoretické doplnenie:

Reformy Márie Terézie

V minulosti bolo uskutočnených niekoľko reforiem, ktorými sa riadime dodnes. Práve vďaka nim sa naša spoločnosť vyvinula do dnešnej podoby. Za mnohé z nich vďačíme práve osvietenským panovníkom. Najvýznamnejšími osvietenskými panovníkmi v Habsburskej monarchii boli Mária Terézia a jej syn Jozef II. Tí uskutočnili niekoľko reforiem, ktoré sa týkali školstva, hospodárstva, zdravotníctva, súdnictva, ale aj náboženstva.

Mária Terézia, ktorá vládla v 18. storočí, presadzovala hospodársky a spoločenský rozvoj, šírenie vzdelania a dbala aj na silu armády. Jej panovanie by sa však nikdy neuskutočnilo, keby jej otec Karol IV. nevydal nariadenie – *Pragmatickú sankciu*, podľa ktorej mohli na trón nastúpiť aj ženy. Najvýznamnejšou reformou Márie Terézie, ktorá platí aj dnes, je povinná školská dochádzka. V roku 1774 vydala Všeobecný školský poriadok, podľa ktorého malo nárok na vzdelanie každé dieťa v Habsburskej monarchii bez ohľadu na pôvod, miesto bydliska a pohlavie. Podľa tohto poriadku boli zriadené ľudové školy, latinské a gramatické školy, gymnáziá a univerzity či lýceá. Síce s obmenami, no možno povedať, že zárodky povinnej školskej dochádzky, ktorá na Slovensku platí dodnes, vidíme práve v jej školskej reforme.

V roku 1762 uskutočnila ďalšiu významnú zmenu. Práve počas jej vlády sa začali vydávať prvé papierové peniaze, ktoré boli prvými v Strednej Európe.

V zdravotníctve uzákonila povinné očkovanie proti chorobám a začali sa zriaďovať lekárske fakulty,

ktoré slúžili na vyškolenie lekárov, pôrodných asistentiek a iného odborného personálu. Dôležitým dokumentom, ktorý vydala práve ona, je jednotný občiansky zákonník *Lex Teresiana*, podľa ktorého platila rovnosť pred súdom a všetci občania si boli formálne rovní. Vďaka nemu dokonca aj poddaní mali právo na obhajcu. Po Márii Terézii nastúpil na trón jej syn Jozef II. Aj ten výraznou mierou prispel k pokroku a rozvoju ríše. V roku 1781 do platnosti vstúpil jeho *Tolerančný patent*, ktorý riešil problematiku náboženskej tolerancie v monarchii. Práve vďaka nemu bola evanjelická cirkev vyhlásená za legálnu a katolícka bola zbavená cirkevného monopolu. Protestantskí veriaci si teda mohli slobodne vybrať vieru, stavať kostoly či zastávať verejné úrady a funkcie. Ďalším veľmi dôležitým zákonom, ktorý vydal Jozef II. bol patent o zrušení nevoľníctva. Nevoľníctvo bolo nahradené miernejším stavom, a to poddanstvom. Vďaka nemu už poddaní neboli takí závislí na vrchnosti, nemuseli od nich napríklad žiadať súhlas, keď chceli uzavrieť manželstvo. Vďaka tomuto patentu sa rozšírila vzdelanosť, keďže mohlo slobodne študovať omnoho viac ľudí, ktorí už nemuseli o to žiadať povolenie. Práve osvietenký absolutizmus nám priniesol niekoľko zákonov a reforiem, ktorými sa riadime dodnes.

Nemožno povedať, ako by to dnes vyzeralo, keby na trón nenastúpili práve títo dvaja panovníci. Vieme však, že spoločnosť v 18. storočí zaznamenala obrovský pokrok.

Otázky

1. Akú reformu urobila Mária Terézia v oblasti školstva?
2. Akú reformu v roku 1762 uskutočnila v oblasti hospodárstva?
3. Akú reformu urobila v oblasti zdravotníctva?
4. Čo obsahoval *Tolerančný patent*, ktorý vstúpil do platnosti v roku 1781.

Zoznam použitej literatúry

- Augustini ab Hortis, Samuel. *Cigáni v Uhorsku – Zigeuner in Ungarn*. Bratislava: Štúdio dd, 1995.
- Facuna, Jozef – Lužica, René. *Rómska kultúra*. Bratislava: Štátny Pedagogický Ústav, 2017.
- Adamová, Irena. *Antológia rómskych remesiel*. Bratislava: Štátny Pedagogický Ústav, 2007.
- Mann, B. Arne. *Rómsky dejepis*. Bratislava: Kalligram, 2001.
- Multi-Kulti na školách. Bratislava: Nadácia Milana Šimečku, 2006.
- Hancock, Lan. *My, rómsky národ. Ame sam e Romane džene*. Bratislava: Petrus. 2005.
- Horváthová, Emília. *Cigáni na Slovensku*. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1964.
- Kol.aut. *Romové v Byzanci*. Praha: Filosofická fakulta Univerzity Karlovej, 1998.
- Lacková, Elena. *Narodila som sa pod šťastnou hviezdou*. Bratislava: BRAK, 2022.
- Lužica, René. *Rómsky historický kalendár 1918 – 2018*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2020.
- Nečas, Ctibor. *Historický kalendár*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008.
- Táncoš, Július – Lužica, René. *Ztratení a zabudnutí*. Bratislava: IRIS, 2002.

Internetové zdroje

- <https://www.narodnostnemensiny.vlada.gov.sk/narodnostne-mensiny/historia-a-sucasnost-nm/romska-narodnostna-mensina/?csrt=7712413119208010653>
- <https://www.litcentrum.sk/autor/dezider-banga/diela>
- <https://www.pametnaroda.cz/cs/horvathova-agnes-1949>
- <https://radiozurnal.rozhlas.cz/vzpominka-na-emila-cinu-8106416>
- https://www.youtube.com/watch?v=-uvvwC7Ar_E&ab_channel=GipsyTelevision
- <https://www.teraz.sk/slovensko/medzinarodny-den-romov-8-april/128813-clanok.html>
- https://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%A1n_Cibu%C4%BEa
- <https://www.zenyvmeste.sk/indira-gandhiova-patrila-medzi-najvplyvnejsie-zeny-sveta-narodila-sa-pred-100-rokmi>
- <https://www.romologicke-studie.ukf.sk/zakladne-informacie-o-romskej-kulture/>
- <http://amariluma.romanokher.sk/encyclopedia/tag/hudba/>
- <https://unibook.upjs.sk/img/cms/2016/romovia-tkacova-final.pdf>

